

NÉPRAJZI HÍREK

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG TÁJÉKOZTATÓJA

XI. ÉVFOLYAM 1–2. SZÁM

BUDAPEST 1982.

**Szerkesztő: Gráfik Imre
Selmeczi Kovács Attila**

Szerkesztőségi titkár: Kara Tiborné

Szerkesztőségi cím: 1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.

ISSN 0133–8021

**Terjeszti a Magyar Néprajzi Társaság Titkársága
Kiadja: a Magyar Néprajzi Társaság
Felelős kiadó: Tálasi István
Engedélyszám: III/SZI/426/1980.**

TÁRSASÁGI HÍREK

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG ALAPSZABÁLYAI

1. §

A Társaság címe, székhelye, működési területe, hivatalos nyelve, pecsétje
A Társaság címe: Magyar Néprajzi Társaság, – székhelye: Budapest, – működési területe: Magyarország, – hivatalos nyelve: magyar, – pecsétje: „Magyar Néprajzi Társaság” körirat, közepén 1889 évszám.

2. §

A Társaság felügyelete

A Társaság felügyeletét a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára – a tudományos tevékenység tekintetében – az Akadémia elnökével egyetértésben látja el. A felügyelettel kapcsolatos szakigazgatási tevékenység ellátásában a Társadalomtudományi Főosztály közreműködik.

3. §

A Társaság célja és feladatai

A Társaság célja és feladata: a néprajz mindenkori feladatainak támogatása, végrehajtásukban való részvétel, a néprajz eredményeinek terjesztése, a néprajz művelőinek, pártolóinak és a néprajz iránt érdeklődőknek tömörítése.

4. §

A társasági cél elérésére szolgáló eszközök

A Társaság célja érdekében

- a) székhelyén és vidéken nyilvános felolvasó üléseket tart,
- b) szakmunkákat és folyóiratokat ad ki; a folyóirat a Társaság működéséről is rendszeres jelentéseket közöl,
- c) helyi szervezeteket létesíthet,
- d) szakosztályokat, munkaközösségeket szervezhet,
- e) más egyesületekkel, intézményekkel és szervezetekkel kapcsolatot létesít,
- f) külföldi kapcsolatot létesít és tart fenn.

5. §

Rendelkezők a társasági vagyonról és jövedelemről

- a) A Társaság vagyona: készpénz, kiadványok készlete és felszerelési tárgyak. A készpénzvagyont betétkönyvben vagy folyószámlán kell elhelyezni.
- b) A Társaság jövedelme: a felügyeleti hatóság költségvetésében biztosított támogatás, tagdíjak, a kiadványok eladásából befolyó összeg, a betétkönyvben vagy folyószámlán elhelyezett készpénz kamatai, önkéntes adományok és hivatalos segélyek.

6. §

A Társaság tagjai

A Társaság tagjai: a) rendes tagok, b) érdemes tagok, c) tiszteleti tagok.

- a) Rendes taggá választható minden a Társaság céljait elfogadó személy (jogi személy is);
- b) érdemes taggá választhatók a néprajz művelésében jelentős eredményeket elért kutatók, vagy a Társaság céljai érdekében hosszabb ideje eredményesen működő rendes tagok;
- c) Tiszteleti taggá választhatók a néprajz kiváló művelői.

Külföldiek a felügyelő hatósággal egyetértésben bármely csoportba választhatók.

7. §

A társasági tagok felvétele

A Társaság tagjait választás útján veszi fel.

- a) Aki rendes taggá kívánja magát választatni, ebbeli szándékát a Társaság titkárságának vagy egyik tagjának ajánlás végett írásban bejelenti. Az ajánlottól a titkárság a választmányi ülés elé véleményes jelentést terjeszt, ennek alapján a választmány az ajánlottat egyszerű szavazattöbbséggel taggá választhatja.
- b) Az érdemes tagokat a titkárság írásbeli ajánlására a választmány egyszerű szöbbséggel választja.
- c) A tiszteleti tagokat a választmány előterjesztésére a közgyűlés választja.

8. §

A társasági tagok jogai és kötelezettségei

Minden tagnak joga van a nyilvános felolvasó üléseken, közgyűlésen résztvenni, új tagokat ajánlani és tisztséget viselni, valamint szavazni.

A tiszteleti és érdemes tagok a választmányi ülésen tanácskozási joggal vehetnek részt. A tagok kötelesek a Társaság érdekeit előmozdítani, ezenkívül a *rendes* és *érdemes* tagok kötelesek évenként a közgyűlés által megállapított tagsági díjat fizetni.

9. §

A társasági tagság megszűnése

A társasági tagság megszűnhet: 1. halál (jogi személyeknél megszűnés); 2. kilépés; 3. törlés; 4. kizárás által.

Aki a Társaságból ki akar lépni, tartozik ebbeli szándékát a főtitkárnak írásban bejelenteni; ebben az esetben a tagsági kötelezettsége mindenkor a bejelentés évének végéig áll fenn. Törölhető az a tag, aki tagdíját felszólítás ellenére sem fizeti meg.

Kizárható az a tag, akit a magyar büntető hatóság jogerősen elítélt, továbbá, aki a Társaságot vagy annak céljait megsértette.

10. §

A közgyűlés

A közgyűlés a tagok összességének képviselője és a Társaság egyetemes legfőbb szerve. A rendes közgyűlést évenként egyszer – lehetőleg az év első felében – kell összehívni. A közgyűlést az elnök hívja össze. A tagokat a közgyűlés előtt legalább 15 nappal kü-

lön meghívóval kell meghívni, a meghívónak tartalmaznia kell a közgyűlés helyét, idejét és napirendjét. A közgyűlésen minden tag jogosult résztvenni. Az elnök vagy a választmány sürgős vagy fontos ügyek elintézésére a fenti módon bármikor rendkívüli közgyűlést hívhat össze. Rendkívüli közgyűlést akkor is össze kell hívni, ha azt 20 tag megindokolt írásbeli kérésben kívánja.

A közgyűlést a Társaság elnöke vezeti.

A közgyűlésen minden tagnak tanácskozási és szavazati joga van. A szavazás nyilvános, de három tag kívánságára az elnök titkos szavazást rendel el.

A közgyűlés határozatképességéhez a tagok felének jelenléte szükséges. Ha az egyébként szabályszerűen összehívott közgyűlésen a tagok nem jelennek meg a határozatképességhez szükséges számban, az elnök ugyanazon tárgysorozattal 14 nap múlva tartandó újabb közgyűlést hív egybe, amely a megjelentek számára való tekintet nélkül határozatképes.

A közgyűlés egyszerű szótöbbséggel határoz.

Döntő kérdésekben, alapszabálymódosítás, a Társaság működésének felfüggesztése vagy a Társaság feloszlata, más egyesületbe való beolvadása és ez esetben a Társaság vagyonának hovaforordítása kérdésében hozott határozatokhoz minősített többség, a közgyűlésen jelenlevő tagok kétharmadának hozzájárulása szükséges.

A közgyűlés hatáskörébe tartozik:

- a) a főtitkár beszámolója a Társaság működéséről, a pénztáros és számvizsgáló bizottság beszámolója a Társaság gazdasági helyzetéről, tevékenységéről, vagyoni állapotáról;
- b) a választmány, a tisztségviselők és a számvizsgáló bizottság tagjainak megválasztása a választmány előterjesztése, a választmány által kiküldött háromtagú jelölőbizottsága javaslata szerint. Tisztségviselő a jelölőbizottság tagja nem lehet. A jelölőbizottságot a tisztújító közgyűlés előtt legalább három hónappal meg kell választani.
Tiszteleti tagok választása, az év közben megválasztott rendes és érdemes tagok bejelentése.
- c) a költségvetés és a zárszámadás megtárgyalása, a felelős számadók részére a felmentvény megadása és általában a vagyoni kérdések végső fokú intézése;
- d) a választmány hatáskörét meghaladó fontosabb szerződések és különösen a Társaság vagyonállagát érintő jogügyletek elhatározása, illetőleg jóváhagyása;
- e) a választmány megfellebbezett határozatainak felülbírálása;
- f) indítványok tárgyalása;
- g) szakosztályok és helyi szervezetek létesítése és működésének jóváhagyása;
- h) az alapszabályok módosítása;
- i) más társasággal egyesülés (fúzió) elhatározása;
- j) tudományos előadás tartása.

A közgyűlés elé terjesztendő mindennemű indítványt a közgyűlést legalább egy héttel megelőzőleg, a titkárság útján a választmánynak írásban be kell jelenteni; a választmánynak be nem jelentett indítványok tárgyalása a következő közgyűlés napirendjére tűzhető.

A közgyűlésről jegyzőkönyvet kell felvenni, ennek a közgyűlés lényeges mozzanatait tartalmaznia kell, a közgyűlésen részt vett tagok névsorával. A jegyzőkönyvet az elnök, a jegyzőkönyv vezetője és az elnök által erre a célra felkért két tag aláírásával hitelesíteni kell.

11. §

A választmány

A választmány a Társaság állandó jellegű tanácskozó és ügyintéző szerve. 12, de legfeljebb 24 választott tagja és 6 póttagja van, ezenkívül tagjai a tisztségviselők, továbbá tanácskozási joggal – szavazati jog nélkül – a belföldi tiszteleti tagok.

A választmány tagjainak egyharmad része tisztújításkor sorsolás útján kiesik, az így kiesettek a következő időszakra is jelölhetők.

A választmány a Társaság ügyeinek intézésére ügyrendet alkothat.

Határoz az elnök és a titkárság által elébe terjesztett, a választmány hatáskörébe tartozó kérdésekben: megválasztja a rendes és az érdemes tagokat, megválasztja a kiadványai szerkesztőit és szerkesztő bizottsági tagjait, dönt a tagok kilépése, törlése és kizárása tárgyában, ellenőrizteti a vagyonekezelést, előkészíti a közgyűlés elé tartozó előterjesztéseket, kiküldi a jelölő bizottságot.

A választmány szükség szerint bizottságokat küldhet ki, munkaközösségeket szervezhet. Ezek a választmánynak felelősséggel tartoznak.

A választmány ellenőrzi a szakosztályok és a munkaközösségek munkáját.

A választmány a szükséghez képest a Társaság működésének előmozdítása céljából, ahol a működés feltételei adottak, vidéki csoportot szervezhet. A vidéki csoportot a választmány által választott csoportelnök és csoporttitkár vezeti. A vidéki csoport a Társaság alapszabályainak értelemszerű alkalmazásával működhet. Tudományos vagy közérdekű felolvasóüléseket tarthat. Külön költségvetése és ügyintézése nincs, kiadásait a Társaság fedezi, ügyeit a Társaság intézi.

A választmányt az elnök a titkárság útján meghívóval hívja össze. A választmány szükség szerint, lehetőleg havonta ülést tart, júniustól szeptemberig azonban csak rendkívül indokolt esetben.

A választmány határozatképességéhez a tagok felének, az elnöknek vagy az egyik alelnöknek és a főtitkárnak vagy a titkárnak a jelenléte szükséges.

A választmány határozatai ellen a határozathozatal napját követő naptól számított 15 napon belül a közgyűléshez lehet fellebbezni.

Az ülésekről jegyzőkönyvet kell vezetni, ezt az elnök, a jegyzőkönyv vezetője és az elnök által e célra felkért két tag aláírásával hitelesíti. A választmányi ülésen az előző ülés jegyzőkönyvét ismertetni kell.

12. §

A tisztségviselők

A Társaság közgyűlése a választmány előterjesztésére választ egy elnököt, alelnököket, egy főtitkárt, két titkárt, jogtanácsost, egy pénztárost, egy pénztári ellenőrt, szakosztályelnököket és szakosztálytitkárokat.

A Társaság tisztségviselőit a tisztújító közgyűlés 3 évre nyílt vagy titkos szavazással választja, s ha az utóbbi esetben általános szavazattöbbsége egyik jelöltnek sem volna, a második választás csak a legtöbb szavazatot nyert két jelölt között történik.

Minden tag választó és választható tisztségekre.

A tisztségek valamelyikének a közgyűlés előtt történt megüresedése esetén a legközelebbi közgyűlésig a választmány ad helyettesre megbízást.

13. §

A védnök

A Társaság közgyűlése a választmány előterjesztésére védnököt kérhet fel. A Társaság védnökévé a magyar tudományos élet valamely kiemelkedő egyénisége választható.

14. §

Az elnök

Az elnök képviseli a Társaságot a hatóságok és más hivatalos intézmények előtt. Irányítja a Társaság működését. A főtitkárral együtt aláírja a Társaság nevében a kötelezettségvállalásokat. A kifizetéseket utalványozza, ezt a jogát az alelnökökre és főtitkár-ra kiterjesztheti. A költségvetésben nem szereplő célokra csak választmányi határozat alapján utalványozhat. Bármikor jogosult a pénztárkezelést ellenőrizni, az ügyviteli iratokba és számadásokba bármikor betekinhet. Eldönti, hogy melyik szervnek kell eljárnia olyan esetekben, amelyekről az alapszabály nem rendelkezik. A közgyűlésen, a választmányi és felolvasó üléseken elnököl. A közgyűlést és a választmányi üléseket összehívja. Ellenőrzi a választmány határozatainak végrehajtását. Szavazategyenlőség esetén az ő szavazata dönt.

Az elnököt akadályoztatása esetén elsősorban az ügyvezető alelnök, vagy bármelyik alelnök, az ő akadályoztatásuk esetén a főtitkár helyettesíti.

Két választmányi ülés között az elnök tanácsadó szerve az elnökség, amelynek tagjai az alelnökök, a főtitkár és a Társaság azon tagjai, akiket az elnök meghív.

15. §

Az alelnökök

Az alelnökök az elnököt akadályoztatása esetén mindenben helyettesítik és vele egyetértésben minden olyan ügyet intéznek, amely az alapszabályok szerint nem tartozik a Társaság más szervének hatáskörébe.

Az elnök az alelnököket meghatározott ügykörök tartós vitelével is megbízhatja.

A közgyűlés az egyik alelnököt ügyvezető alelnökké választhatja. Ebben az esetben az ügyvezető alelnök helyettesíti elsősorban az elnököt. Az ügyvezető alelnök helyettesítési joga a teljes elnöki jogkörre kiterjed.

16. §

A titkárság

A főtitkár az elnök irányításával vezeti a Társaság ügyeit, a választmányi ülések előadója. Utalványozási joggal rendelkezik, aminek nagyságrendjét az elnök határozza meg. Intézkedéseiben az elnökkel egyetértésben jár el, az alelnököket akadályoztatásuk esetén helyettesíti. A közgyűlésen a Társaság működéséről beszámol.

A titkárok a főtitkár irányításával a Társaság működésével kapcsolatos szervezési munkákat végzik, előkészítik a felolvasó üléseket, vándorgyűléseket. Vezetik a közgyűlést és a választmányi ülések jegyzőkönyvét.

A titkárság intézi a levelezést. A tagok mindenkori létszámát nyilvántartja.

17. §

A jogtanácsos

Intézi a Társaság jogi jellegű ügyeit, ellátja jogi képviseletét és felügyel az alapszabály szerinti működésre. Mint a közgyűlés által választott tisztségviselő, tagja a választmány-
nak és meg kell hívni a Társaság valamennyi olyan ülésére, amelyen jogi kérdésben tör-
ténik határozathozatal.

18. §

A pénztáros

Állandóan figyelemmel kíséri és ellenőrzi a Társaság gazdasági ügyeit, a pénz kezelésé-
ért anyagilag felelős.

19. §

A számvizsgáló bizottság

A közgyűlés 3 év időtartamára 3 rendes és 1 póttagból álló számvizsgáló bizottságot vá-
laszthat, ez megbízatása ideje alatt a pénzkezelést bármikor megvizsgálhatja, a szám-
adási év lezártaival pedig az évi zárszámadást és egyéb iratokat részletesen megvizsgálni
és a vizsgálata eredményéről a választmány-
nak írásban jelentést tenni tartozik.

Tagjai megbízatásuk alatt sem a választmány-
nak tagjai nem lehetnek, sem más tisztsé-
get nem viselhetnek.

20. §

Szakosztályelnök és szakosztálytitkár

A szakosztályelnökök és szakosztálytitkárok gondoskodnak az illető szakosztály mű-
ködéséről; elkészítik és jóváhagyásra a választmány elé terjesztik a szakosztály munka-
tervét; felolvasó- és vitauléseket hívnak össze. Tisztségviselő tagokként résztvesznek a
választmány munkájában.

21. §

Az ügyintéző

A Társaság nem választott, munkaviszonyban levő ügyviteli dolgozója. A tisztségviselő-
lökkel együtt részt vesz a szervező munkában, ezenkívül intézi az adminisztrációt (leve-
lezés, tagdíjbeszedés, meghívók szétküldése stb.). Őrzi és kezeli a Társaság iratait, pe-
csétjét. Felelősséggel kezeli a Társaság vagyonát, pénzügyi iratait, a bevételekről és ki-
adásokról a hatályos pénzügyi előírások szerint könyvelést vezet, a pénztárossal együtt
jelentést tesz a közgyűlésen és a választmányi üléseken. Minden pénztári bevételt
nyugtázni köteles, kifizetéseket utalványozásra folyósíthat. Munkáját közvetlenül a fő-
titkár irányítja.

22. §

Alapszabálymódosítás, fúzió, feloszlás és a vagyon hova fordítására
irányuló határozatok

Az alapszabály módosítása, a Társaságnak más egyesületbe olvadása (fúzió), nemkülön-
ben a Társaság esetleges feloszlása tárgyában hozott közgyűlési határozatokat foga-
natosításuk előtt jóváhagyás végett a Magyar Tudományos Akadémiához fel kell ter-

jeszteni. Ha a közgyűlés a Társaság megszüntetését mondja ki, a vagyon hovafordításáról a Magyar Tudományos Akadémia dönt.

23. §

Hivatalos záradék

A Társaság megszűnik, ha feloszlátását a közgyűlés kimondja, ha annak határozata alapján más egyesülettel egyesül, vagy ha a felügyeleti hatóság a feloszlátását elrendeli.

(Az időközben történt módosításokat és kiegészítéseket is tartalmazó együttes hiteles szöveg.)

Budapest, 1982. március 15. napján

Andrásfalvy Bertalan
főtitkár

Tálas István
elnök

Együttműködési egyezmény a Szlovák Néprajzi Társasággal

A Magyar Néprajzi Társaság és a Szlovák Néprajzi Társaság hat éves időtartamra, 1981–1987-ig együttműködési szerződést kötött a két társaság közötti rendszeres kapcsolat feltételeinek megteremtésére és az együttműködés fejlesztésére. A hivatalos okmányt Társaságunk részéről **Tálas István** elnök és **Andrásfalvy Bertalan** főtitkár, a Szlovák Néprajzi Társaság részéről **Ema Drábiková** elnök és **Peter Salner** tudományos titkár írta alá.

Az egyezmény értelmében a két társaság egymás tagjait tudományos munkásságuk alapján tiszteletbeli ill. levelező taggá választhatja. Kölcsönösen tájékoztatják egymást jelentősebb tudományos rendezvényeikről. A társaságok ismertetik egymással munkaterveiket, tevékenységüket. A társaságok kölcsönösen gondoskodnak hazai és nemzetközi rendezvényeiken 1–3 kiküldött részvételéről, fedezik azok költségeit. Az egyezmény szerint a két társaság kölcsönösen elősegíti a tudományos kutatásokat, a közös kutatások feltételeinek megteremtését és tervszerű lebonyolítását, valamint hozzájárulnak a kutatási eredmények publikálásához, kiadványok megjelentetéséhez. A szerződésben szereplő cikluson belül a konkrét feladatokat mindkét társaság rövidebb időperiódusokra bontva megfelelő egyeztetés után felveszi munkatervébe.

Az egyezmény remélhetően nagyobb lendületet fog adni az eddig szórányosan folyó interetnikus kutatásoknak, és elősegíti a kölcsönös terepmunka, néprajzi gyűjtés megfelelő kibővülését.

A megkötött együttműködési egyezmény ünnepélyes átvételére 1981. szeptember 16-án Bratislavában, a Szlovák Néprajzi Társaság közgyűléséhez kapcsolódó rendezvényen került sor. A Magyar Néprajzi Társaságot **Ujváry Zoltán** egyetemi tanár, Társaságunk alelnöke képviselte, aki nagy elismerést kiváltó szlovák nyelvű köszöntő referátumában az interetnikus kapcsolatok kutatásának jelentőségét és az együttműködés szükségességét méltatta.

Előadások az Ung-vidék népi kultúrájáról

A Magyar Néprajzi Társaság Társadalomnéprajzi Szakosztálya nagy érdeklődéssel kísért felolvasóülést tartott 1982. március 10-én a Néprajzi Múzeum előadótermében. A CSEMADOK meghívására 1981. szeptemberében a kelet-szlovákiai Ung-vidéken dolgozó kutatók számoltak be munkájuk eredményéről. A zsűfolásig megtelt teremben **Szilágyi Miklós** szakosztályelnök köszöntötte az ülésre Magyarországra érkezett **Ripcsu Rudolfot**, **Varga Lászlót** és **Illés Benjaminget**, a CSEMADOK helyi vezetőit, akik a néprajzi kutatótábor szervezői voltak. A Latorca mentén járt 11 kutató közül négyen tartottak előadást.

Bevezető előadásában **Barna Gábor** ismertette az ungi folyóköz, az egykori nagykaposi járás földrajzi, történeti, népességi viszonyait, néhány szóval jellemezte a Latorca mellett fekvő Csicsert és Szirénfalvát, a két kutatott települést. Szólt a vidék népét ért e századi változásokról, napjaink átalakuló életformájáról, amelyek hatással voltak a falvak hagyományos kultúrájára. Az ünnepi szokásokról szóló előadásában **Barna Gábor** néhány szokásforma kiemelt bemutatásával utalt az Ung-vidék jellemzőire, a sárospataki szellemi kapcsolatokra, az erősen polgárosult szemléletre, a szokásköltészet máig megújuló műfajaira, s a Bereggel, Szabolccsal kimutatható kulturális kapcsolatokra. **Bellon Tibor** a sok archaikus elemet őrző ártéri gazdálkodásról, a méhészkedésről, a gyűjtögetés és zsákmányolás hagyományairól beszélt. A két évtizede szabályozott Latorca mentén él az emléke a sertésmakkoltatásnak is. **Bellon Tibor** sok új megfigyeléssel gazdagította ismereteinket az ártéri gazdálkodásról. A vidék nagyon jelentős arányú állattenyésztését **Magyari Márta** mutatta be. Az Ung vidékén legfontosabb a szarvasmarhatartás volt. **Magyari Márta** utalt ennek gazdasági és társadalmi okaira is. A fajtaváltás itt csak századunk első évtizedeiben játszódott le, megőrizve ezzel az emlékezetben a tartásnak nagyon sok archaikus elemét. Az előadás elemezve a tejfeldolgozást, s annak foklór vonatkozásait, utalt a többi állatfaj tenyésztésének arányaira is. **Bartha Elek** a görög katolikus vallásos hagyományokról tartott nagy érdeklődéssel kísért előadást. Ismertette az Ung-vidéken kisebbségben és jórészt filiákban élő görög katolikus lakosság népi vallásosságának jellemző vonásait, azokat a körülményeket, amelyek közt e vallási kisebbség élt. Ismertette azokat a jelenségeket, amelyeket a görög katolikuság életében a szervezett egyházi élettől való távolság idézett elő. E vonatkozásban a vizsgált települések nagy hasonlóságot mutattak a környező és távolabbi hegyvidékek görög katolikus sórvnyainak hagyományaival.

Az előadásokat — amelyek a vizsgált falvak és vidék hagyományos paraszti kultúráját nagyobb táji övezetbe illesztették, s kapcsolatait más magyar csoportokkal felválták — diavetítés és néhány hozzászólás követte.

B. G.

A Társaság új tagjai

1981. november 25-én felvett tagok:

Barabits Elemérné – Balatonföldvár; **Benkő Éva** – Debrecen; dr. **Dámné Rácz Magdolna** – Berettyóújfalu; **Gál Péter** – Pécs; **Kálmán Gabriella** – Budapest; **Katona Edit** – Budapest; **Horsa Zsuzsanna** – Budapest; **Markó Brigitte** – Budapest; **Markos Gyöngyi** – Hajdúszoboszló; **Mudra Hanna** – Budapest; **Nagy Andrea** – Pécs; **Nagy László** – Poroszló; **Nagy Zsófia** – Pécs; **Orzsi Zoltán** – Pécs;
Selah Mustafa – Budapest; **Bodnár Mónika** – Csehszlovákia.

1982. március 2-án felvett tagok:

Cseri Miklós – Miskolc; **Dénes Imre** – Budapest; **Gábor Anna** – Budapest; **Karsai Andrea** – Debrecen; **Kunkovács László** – Budapest; **Labundy Ernesztina** – Budapest; **Mikóváriné Torma Katalin** – Budapest; **Nagy Molnár Miklós** – Gyöngyös; **Tánczosné Bereczki Ibolya** – Szolnok;
Dr. Gaál Károly – Ausztria; **Varga Éva** – Csehszlovákia; **Szvorák Katalin** – Csehszlovákia; **Repisky Tamás** – Csehszlovákia.

TUDOMÁNYOS TANÁCSKOZÁSOK

Nemzetközi sáman konferencia
Sárospatak 1981. szeptember 15–17.

A szovjet–magyar tudományos együttműködés keretében – az MTA Néprajzi Kutató Csoport rendezésében – került sor **Diószegi Vilmos** (1923–1972) emlékének szentelt szimpóziumra, halálának 10. évfordulója alkalmából. A konferencián 10 ország 45 kutatója vett részt. A következő orosz és angol nyelvű előadások hangzottak el. **U. Johansen** parapszichológiai, teológiai, pszichiátriai, társadalomlélektani, esztétikai, valamint történeti és evolucionalista jellegű vizsgálati lehetőségeket lát a sámánizmus tanulmányozásában. **V.N. Baszilov** *Sámánizmus kutatás a szovjet néprajztudományban* címmel tartott előadást. Egyebek között a Szovjetunióban újabban megjelent a sámánizmus témakörét felölelő négy összefoglaló jellegű monográfiát ismertette. **I.M. Lewis** a sáman meghatározásának nehézségeit taglalta. Szerinte a sámánizmusról írt jónéhány európai és amerikai munkában **Eliade** nyomán tévesen hagyják ki a kutatók a sámánizmus jellemvonásai közül a megszállottságot. **Eliade** ugyanis félreértette **Sirokogorov** a tunguz sámánokról írt alapvető munkáját. Az extázis a sámánizmus elválaszthatatlan, szerves része. **R. Gilbert** felvetette, hogyan különböztethetjük meg a sámant más vallási kultusz specialistáitól. Arra a megállapításra jutott, hogy a sámánizmus specifikuma a sáman lelke a „felső”, „alsó”, valamint a „középső” világok közt tud közlekedni. **Voigt Vilmos** *A sáman – személy-e vagy terminus?* című előadásában a sámánizmus egyes vitatott jelenségeire hívta fel a figyelmet. Ezek között a legkevésbé kidolgozott kérdés a sáman személyisége, az ún. kis és nagy sámánok problémája, valamint a sámán-tevékenység pszichológiai sajátosságai. **L.V. Homics** Szibéria népei vallásának archaikus formáival foglalkozott. A leningrádi néprajzi intézetben és az ottani etnográfiai múzeumban folyó sámánizmussal kapcsolatos kutatásokat ismertette, kiemelve **Vdovin** koncepcióját, amely kétségbe vonja a sámánizmusnak meghatározott történelmi korhoz vagy társadalmi-gazdasági formációhoz kötésének jogosságát. **J. Pentikainen** szerint a lapp sáman mediátor. A világmindenség három világa közt közvetítőként szerepel, aki kifejezi népe kozmológikus világképét. **Jankovics Marcell** a kozmikus modell és a szibériai sámánok dobjai közötti összefüggést tárgyalta. **L. Delaby** arról szólt, hogy a másvilágról való hívásban, a szellemekkel való érintkezésor a sáman lelkét elkerüli a halál, sőt közvetítőként szerepel az emberek és a szellemek között. **M. Massenaio** a sáman és a halál eredetének néhány mitikus verzióját ismertette. A mítoszok a sámant az emberi világ és a természet találkozási pontjára helyezik, szerintük az emberi lét az élet és halál egysége. **J. Wasilewski** az ázsiai archaikus kultúrák mágiáját, valamint a sámánok szimbólikus nyelvének bináris kategóriáit hasonlította össze.

J. Oosten Tarkel Matiassen, a neves dán régészről tartott előadást, aki 1924–25-ben megismerkedett az eszkimók sámánizmusával. **J. Karro** *A sáman szerepe a jakut törzseknél* c. felszólalásában arról beszélt, hogy az írásos források a jakut sámánokat nemzetségük képviselőinek tartják. **I. Kortt** a sámant csoportja képviselőjének tartja. A

sámán halála és feltámadása szimbolizálja saját csoportjának pusztulását, illetve újjászületését. A.L. Siikala a finn sámánizmus problémáját elemezte a legújabb régészeti kutatások fényében, akárcsak Hoppál Mihály *Szibériai sziklarajzok és a sámánizmus korai formái* című előadásában. T.M. Mihajlov A vallás korai formái fejlődésének fő törvényszerűségei kapcsán a belső-ázsiai sámánizmus kialakulását elemezte, különös tekintettel a burját sámánizmusra. E.A. Alekszeenko leningrádi előadónő, aki a kettek elismert kutatója, a sámánizmust a társadalmi tudat univerzálisan megnyilvánuló jelenségeként interpretálta, amely azonban minden népnél életmódjából és történelméből kifolyólag sajátos színezetet nyer. R. Austerlitz a nyivh sámánizmus terminológiájához szólt hozzá. V.N. Baszilov kimutatta, hogy a közép-ázsiai török népek vallási rendszerében meg lehet találni a muzulmán kor előtti sámánisztikus jellegű reliktumokat. Veres Péter az obi-ugorok sámánizmusának problémájáról tartott előadást. A legközelebbi nyelvrokonainknál, a voguloknál és az osztjákoknál a szakirodalomban elterjedt általános véleménnyel szemben nem arról van szó, hogy sámánizmusuk nem fejlődött ki eléggé, hanem inkább arról, hogy ezen archaikus hitviláguk egyes maradványait sikerült csak felgyűjteni.

Istvánovits Márton a kaukázusi sámánizmust rekonstruálta. A hevszur (-grúz) jövendőmondó egyes vonásai hasonlóságot mutatnak a sámánizmussal, így sámánisztikus reliktumként interpretálhatók. Bese Lajos előadásában a sámánizmus nyomait mutatta ki Dsingiz-kán ideológiájában, Dömötör Tekla a magyar nő-táltos kérdésével foglalkozott. Hoppál Mihály *A sámánizmus nyomai a magyar néphitben* címmel tartott előadást. A szerző, aki a konferencia értelmi kezdeményezője és fő szervezője volt, arra a megállapításra jutott, hogy az elterjedt szkepszis ellenére a történeti és recens folkloranyagban a magyaroknál kimutathatók sámánisztikus reminiscenciák. Előadása a Világosság 1982. 5. számában megjelent. Klaniczay Gábor sámánelemeket mutatott ki a középkori európai boszorkányok történetében. Cs.M. Takszami Szibéria népei korai vallási formáinak maradványaival foglalkozott. Előadásában felhívta a figyelmet Popov kiadatlan sámán-monográfiájára, amely külföldön kevésbé ismert. R. Mastromattei a sámánizmus kutatási határait és perspektíváit ismertette. E. Zolla és G. Marchiano C. Castanede munkásságát elemezte. Bányai Éva felhívta a figyelmet a hipnózis és extázis technikája közötti hasonlóságra.

Az előadások szövege angol nyelven, az Akadémiai Kiadó gondozásában jelenik meg az elkövetkezendőkben. Az MTA Társadalomtudományi Főosztálya és a Nemzetközi Kapcsolatok Főosztálya tette lehetővé a konferencia megszervezését és 4 szovjet kutató akadémiai vendégként való meghívását.

Veres Péter

Nemzetközi mesekutató kongresszus

Bad Karlshafen (NSzK), 1981. szeptember 22–27.

Az Europäische Märchengesellschaft az elmúlt évben ünnepelte fennállásának 25. évfordulóját. Az NSzK-ban székelő társaság több mint másfélezer tagot számlál, elsősorban németeket, de más európai országok érdeklődői mellett japán, sőt afrikai részt-

vevőkkel is dicsekedhet. Az ünnepi kongresszus témája a „Mesemondó és a mesélő közösség” („Märchenerzähler, Erzählgemeinschaft”) volt. Már a témaválasztás is utalt arra, hogy a magyar folklorisztika eredményei mennyire hatottak a program kidolgozóira: a Dégh Linda által először használt „Erzählgemeinschaft” kifejezés azóta bejárta a szaktudományt.

Az elhangzott előadásokban a legtöbbet emlegetett külföldi példa a magyar mesekutatás volt: Wehse, R. (Göttingen), Camman, A. (Bremen), Horn, K. (Basel). Magyarországról Dömötör Tekla, Kovács Ágnes és Nagy Ilona vettek részt a kongresszuson. Dömötör Tekla a fő téma kutatástörténetéről tartott előadást, Lengyel Dénesné Kovács Ágnes egy bukovinai székely mesemondó asszonyt mutatott be előadásában, amelyhez hangfelvételeket is lejátszott, s szólt a mai magyar falusi mesemondásról. Mindkét előadást igen élénk figyelem kísérte, nagyon sokan szóltak hozzá. Nagy Ilona három napon át tartott szemináriumot a magyar teremtésmondákról, nagy figyelmet szentelve a friss gyűjtések lehetőségeinek. A téma európai, elsősorban német vonatkozásaira is utalt. A résztvevők érdeklődése itt is nagyobb volt a szokásosnál.

A külföldi kollégák előadásai ugyancsak az új népmese gyűjtések során szerzett tapasztalatokra épültek. Színvonalas beszámolót tartott pl. Felix Karlinger (Geras, Ausztria) a Földközi-tenger térségének országaiban szerzett gyűjtőtapasztalatairól, Leza Uffer (Abtwil, Svájc) a rätoromán mesékről, Maria Hornung (Bécs) az osztrák falvak jelenlegi mesemondó gyakorlatáról és az osztrák nyelvszigeteken folyó gyűjtésekről.

A kisebb csoportokban végzett több napos szemináriumszerű munkák témavezetői inkább a mesemondás gyakorlati aspektusait dolgozták fel pedagógiai, pszichológiai vagy akár kiadástechnikai szempontok alapján.

A kongresszus résztvevői egy különös jelenséget is megfigyelhettek, nevezetesen a felnőtteknek mesélés modern, polgári, profi vagy éppen dilettáns változatait, valamint a népi mesemondók által űzött gyakorlatát. Mindezek együtt igen népszerűek ma az NSZK-ban. A rendezvény idején kitűnő könyvkiállítás és vásár szolgálta a mesével kapcsolatos legújabb kiadványok közötti tájékozódást.

Az Europäische Märchengesellschaft 1982-ben a görögországi Janninában tartja egyik konferenciáját (témája az antik mesék továbbélése a mai Európában), ugyanakkor Bad Karlshafenben is ülésezni fog a népes társaság kevésbé mozgókéony része.

Nagy Ilona

23. Német Néprajzi Kongresszus Regensburg, 1981. október 6–10.

„Ránézve a hulladékhegyekre, a nyugati ipari államok tömeges és szinte határtalan árukinálatára, olyan bombák föltalálására, amelyek csak az embereket pusztítják el, a dolgokat azonban békén hagyják – időszerűnek tűnik, hogy megkérdezzük: – Hogyan is alakulnak ki a tárgyakkal való bánás formái és hogyan változtak a múltban?” A Német Néprajzi Társaság hírközlő lapja ezzel a mondattal vezette be az 1981-es kongresszus témáját: „Umgang mit Sachen”, amit magyarul olyasféleképpen lehet visz-

szaadni: viszonyunk a tárgyakhoz, a tárgyak használata, bánásmód a tárgyakkal. A cím is, a bevezető mondat is ráutal, hogy ezt a kérdéskört a mai társadalom szempontjából, tehát „jelenkutató” szemlélettel is és a történelmi folyamatokat, a néprajz fölhalmozott ismeretanyagát tekintetbe véve is tárgyalni kívánták.

Az eredmény, a kongresszus lefolyása nem hozott egységes szintézist, inkább azt az átmeneti helyzetet tükrözte, amelyben a német néprajz intézményeiben jelenleg a tudományág jellegéről is eltérő felfogást valló irányzatok, csoportok vitája folyik. A program igyekezett kiküszöbölni a hagyományos tárgyi csoportosítást („építkezés”, „munkaeszközök”, „népművészet” stb.) és a három ülészakot a szükségletek változásának és ezzel együtt a tárgyi kultúra változásának, másfelől a használat és a tulajdonviszonyoknak, végül a dolgok jelfunkciójának szentelte. Az előre fölkerült előadók saját témájukat igen különböző módon fogták fel: a szükségletek változása szekcióban például Konrad Bedal a történelmi, „hagyományos néprajzi” épületeken megfigyelt átépítések, hozzáépítések, homlokzat-változtatások stb. rendszeres vizsgálatával mutatott be egy igen gyümölcsözőnek tetsző módszert az igények-szükségletek módosulásainak elemzésére, Ulrich Tolksdorf viszont a táplálkozás területéről készített referátumában a modern gyorskiszolgáló és önkiszolgáló éttermek meghonosodásának társadalmi következményeire szűkítette mondanivalóját, amiből – bármennyire szellemes is volt – elég kevéssé lehetett következtetni a táplálkozási rendszer nagyobb távú történetének mozgatóerőire. Végül éppen a rendezők által előtérbe állított „szükséglet” fogalom meglehetősen homályban maradt. A második szekció a mezőgazdasági, kézművesipari, sőt gyári munkaeszközök, gépek változásának társadalmi-kulturális következményeit kívánta megragadni különféle fogalomkészletekkel. A tárgyak jelszerepénél a jel-elmélet általános filozófiai kérdéseit érintve esett szó a „devocionális tárgyak” típusairól és jelentés-rétegeiről (Lenz Kriss-Rettenbeck) és a családi élet jelenkori városias ünnepeinek tárgyi kellékeiről (Christine Burckhardt-Seebass), egy előadás pedig a fényképek funkcióit vette számba napjainkban és a közelmúltban (Bernward Deneke).

A kongresszusnak 4–500 résztvevője volt, közöttük több mint 50 külföldi (három magyar is, **Andrásfalvy Bertalan**, **K. Csilléry Klára** és e beszámoló írója). A hozzászólás és vita számára a rendezőség azzal próbált némi lehetőséget biztosítani, hogy az egyes referátumokról, témakörökről párhuzamos vitaüléseket szervezett – ami viszont kizárta, hogy egy-egy személy valamennyi őt érdeklő téma megbeszélésénél jelen lehessen.

A kongresszushoz kapcsolódva megtartott tisztújításon ismét **Hermann Bausin**-**ger**t választották a Német Néprajzi Társaság elnökévé.

Hofer Tamás

Nemzetközi tanácskozás a jelenkutatásról

A szocialista országok néprajzi jelenkutatással foglalkozó állandó koordinációs bizottsága soros munkáülését 1981. szeptember 14–18. között tartotta meg az NDK Tudományos Akadémiája Szorb Intézetének szervezésében, Bautzenben. A résztvevő országok képviselői megállapodtak a kutatásra vonatkozó információcseré intézménye-

sítésében és közös kutatási terv előkészítésében. A SZUTA Néprajzi Intézete egy tervezet bocsátott vitára „A család szerepe az etnokulturális folyamatokban a szocialista viszonyok között” címmel. Többen a téma szűkítését javasolták, így a tervezet végleges elfogadására — remélhetően — a következő munkaulésen sor kerül.

A Szorb Intézet a munkaulés kapcsán szemináriumot szervezett, amelynek témája: „Családi szokások a szocializmusban”. A Szorb Intézet az előadásokat német nyelven megjelenteti. A szemináriumban magyar részről Sárkány Mihály A lakodalom funkciójának változása a felszabadulás után és Szabó Piroska Régi szokások — új megítélés címen tartott előadást.

A kibontakozó nemzetközi együttműködés eredményesebbé tétele érdekében kérjük azokat a kollégákat, akik változásvizsgálattal, jelenkutatással foglalkoznak és a tervezett nemzetközi információs kiadványban híreket, ismertetéseket, kutatási terveket, elvi vagy módszertani jellegű cikkeket kívánnak közölni, kézirateikat küldjék el részemre az MTA Néprajzi Kutató Csoport címére.

Szabó Piroska

Két néprajzi tanácskozás Jugoszláviában

„Az etnikus tradíciók és a jelen” c. szimpóziumra a háromkötetes *Szláv népek néprajza* szerkesztő bizottsági ülésével párhuzamosan került sor Ohriban 1981. szeptemberében. A tanácskozás munkájában a vendéglátó jugoszláv szakemberek mellett szovjet, csehszlovák, bulgár és magyar kutatók vettek részt. Utóbbiak közül Matijevics Lajos a nemrégiben alakult újvidéki Vajdasági Tudományos és Művészeti Akadémia küldötteként, magam pedig a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoportjának képviselőjeként. A tanácskozás előadásai és a hozzájuk kapcsolódó felszólalások egyaránt a szimpózium témaválasztásának időszerűségét bizonyították. Az elhangzott 16 előadás különböző nézőpontokból világította meg a tradíció és a korszerűség szövevényes kapcsolatát.

E nézőpontok közül — e helyütt a teljességre törekvés lehetősége nélkül — hadd említsek meg néhányat. Dušan Nedeljkić akadémikus metodológiai és a kutatás koncepciója szempontjából közelítette meg a szimpózium tematikáját. — Julijan Bromlej szovjet akadémikus az etnikai folyamatok néhány jellemző vonására hívta fel a figyelmet, hangsúlyozva egyebek mellett a tradíció többértésűségét, a különféle etnotranszformációs és etnorevolúciós folyamatok meglétét, valamint az önismeret alakulásának különféle tényezőit. — Božena Filova az etnokulturális hagyományok mechanizmusának kérdéseit taglalta, míg mások egy-egy szűkebb téma bemutatásán keresztül villantották fel a hagyomány, ill. annak átminősült formáit és a korszerűség kapcsolatát. Galaba Palikruševa referátuma pl. az áldozati szokások közül a meghatározott napokhoz kapcsolódó állatáldozat (kurban-adás) mai formáira mutatott rá. Matijevics Lajos a szimpózium egyik magyar vonatkozású előadásában a Halálra táncoltatott lány balladánk egy ismétlődő motívumát: a lány öltözetének leírását vette vizsgálóra. — Saját referátumomban a magyarországi délszlávok tradicionális szokásainak mai változatait mutattam be.

Röviden meg kell emlékezni még a Jugoszláv Etnológiai Társaság sorrendben XVII-ik, Bosznia-Hercegovina tengerparti városában, Neumban megtartott tanácskozá- sáról (1981. október 2–4.), ahol az eddigi gyakorlatnak megfelelően a referátumok egy csoportja a tanácskozás színhelyének és környékének néprajzi sajátosságait dolgoz- ta fel. — Figyelemre méltó előadások hangzottak el a hagyományos népi kultúra ele- meinek alkalmazási lehetőségeiről. Sok szép példát láthattunk a vetítések során e tájra jellemző népi építkezés stílusjegyeinek tudatos alkalmazásáról, pl. a korszerű építészet- ben. E tanácskozáson is szó esett a *hagyományos és korszerű* sokrétű kapcsolatáról, a néprajztudomány eddig elért eredményeinek visszacsatolási lehetőségeiről a közmű- veltségbe az ismeretterjesztés útján. Érintette néhány előadás az etnikus pluralizmus – mi inkább több etnikum együttélésének neveznénk – kérdéskörét is. Magam néhány magyarországi délszláv szokás- és szokáselem integrálódási tendenciájára mutattam rá.

Mindkét tanácskozás alkalmával lehetőség nyílt a tanulmányi kirándulások kere- tében bepillantást nyerni a táj népéletébe s megismerkedni páratlan szépségű műem- lékeivel.

Kiss Mária

Népi építészeti tanácskozás Békésen

Évekkel ezelőtt Békés város Tanácsa elhatározta, hogy az ICOMOS Magyar Nem- zeti Bizottsága támogatásával két évenként olyan tanácskozást szervez, mely a népi épí- tészet kérdéseit többoldali megközelítéssel vitatja meg. Ez a fórum egyúttal lehető- sít nyújt arra, hogy a népi építészet értékelésénél és értelmezésénél a néprajzkutatók, műemlékvédelmi szakemberek, tervező építészek, településfejlesztéssel foglalkozó szakemberek nézeteit szembesítse. Ilyen tanácskozásra már három alkalommal került sor, 1977-ben a népi műemlékek általános problémái, 1979-ben a helyben megörzen- dő tájházak, 1981-ben a külterületi népi építészeti objektumok megvitatására került sor.

Az 1981. október 5–6-án *Tanyaépület, tanyavilág* címmel szervezett tanácskozá- son – melynek rendezésében a Békés Megyei Tanács, az Országos Műemléki Felügyelősé- g, az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága és a Békés Megyei Múzeumok Igazgatósá- ga vett részt – több mint 100 szakember gyűlt össze az ország különböző részéből, hogy a címben jelzett témát megvitassa. Jóllehet ebben az évben már több rendezvény foglalkozott a tanyákkal, ez a tanácskozás mégis újat tudott nyújtani abban, hogy első- sorban a tanyák és a tanyaépületek műemléki megóvásának és hasznosításának kérdése- it járta körül, több oldalról megvilágítva a feladatok bonyolultságát. Ezt a megközelíté- si metódust tükrözte az előadók személye és az előadások tárgya is.

Romány Pál, az MSZMP Bács-Kiskun Megyei Bizottsága első titkára bevezető előadásában politikai, agrárpolitikai oldalról világította meg a tanyakérdést, rámutatva a tanyák jövőbeni sorsával kapcsolatos spontán tendenciákra és tudatos törekvésekre. A néprajzkutatók (Juhász Antal és Balassa M. Iván) a magyarországi tanyák népi építé- szeti hagyományait és a tanyai életmód néprajzi kutatásának főbb vonulatait mutatták be. Zala György a VÁTI szakfőmérnöke azokat az elképzeléseket és javaslatokat ismer-

tette, melyeket a településfejlesztéssel foglalkozó szakemberek dolgoztak ki a tanyák jövőbeni sorsával kapcsolatban. Sisa Béla a műemlékvédelemnek a tanyák megmentésére, helybeli megőrzésére vonatkozó törekvéseit és e törekvések eddigi eredményeit mutatta be. Becsei József és Mészáros János a békési illetve a nagykunsági tanyák múltjáról, továbbá a mezőgazdasági termeléssel és a településfejlesztéssel kapcsolatos jelenlegi és jövőbeni problémáikról adott áttekintést. Nem volt érdektelen a külföldi résztvevőknek az előadása sem. Susanne van Aerschoot a belga, Panu Kaila a finn, Tripolszky Géza a vajdasági tanyák megóvásával, hasznosításával kapcsolatos tapasztalatokat öszszegezte és ezek a tapasztalatok a hazai problémák megoldásához is termékenyítően járulhatnak hozzá. A vitából kiemelésre érdemes a VÁTI munkatársainak hozzászólásai, akik Kiskunhalas város rendezési terve elkészítésével kapcsolatban végzett tanyakutatási munkájukról számoltak be.

Október 6-án a résztvevők kirándulás keretében a Békés és Békéscsaba környéki tanyákat tekintették meg. Tájékoztatót kaptak többek között az 1980. évi árvíz pusztításairól és azokról a – gyakran feszültségektől terhes – intézkedésekről, melyek a hajléktalanná vált tanyai lakosság új életkörülményei megteremtésére irányultak.

Mindent egybevetve a tanácskozás hasznos volt, többek között azért is, mert rámutatott arra, hogy a tanyák és a tanyai életmód mai problémáinak megoldása, a településfejlesztés tervei – a politikai, agrárpolitikai, kulturális és szociális szempontok mellett – nem nélkülözhetik a tanyai életmód és annak változása tanulmányozásával rögzíthető néprajzi tapasztalatokat. Az együttműködés konkrét módozatainak kidolgozása a következő konferencia feladata lesz.

Füzes Endre

Tíz éves a Tiszazug kutatás (Tudományos konferencia Kunszentmártonban)

1972-ben fogott hozzá egy kisebb munkaközösség – több éves előzmények után – a Szolnok megyei Tiszazug módszeres történeti és néprajzi kutatásának, feltárásnak. Tanulságos eredményekkel kecsegtetett a Tisza és Hármas-Körös által közrezárt vidék vizsgálata már a Szolnok megyei néprajzi atlasz alapján is, miután legtöbb kérdésben elkülönült a megye többi tájegységétől. 1975-ig a Tiszazug és környékének XVIII–XX. századi történetét elemeztük Szolnok megyei és megyén kívüli szakemberek bevonásával. Erre alapoztuk 1976-tól kezdődően a vidék módszeres néprajzi feltárást. Ebbe a munkába az etnográfusok mellett történész, agrártörténész, földrajzos, nyelvész, népzeneész, néptánckutató, régész és antropológus szakember is bekapcsolódott. Szolnok megye néprajzkutató és történész muzeológusai mellett pedig a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Folklóre Tanszéke, valamint a szomszédos Bács-Kiskun, Pest és Csongrád megye szakemberei is részt vettek a kutatásban. 1976-ban a Tiszazug szülő- és gyümölcs-kultúráját, 1977-ben a vidék állattartását, 1978-ban a Tiszának és a Körösnek a vidék népéletében betöltött szerepét, 1979-ben az emberi élet fordulóinak szokásait és hiedelmeit, 1980-ban pedig az ünnepek és a népi vallásosság hagyományait elemeztük.

Ilyen előzmények után került sor a 10. jubileumi tanácskozásra a Tiszazug központjában, Kunszentmártonban Rácz István (KLTE Debrecen) és Szathmári István (ELTE Budapest) egyetemi tanárok, valamint Szabó László (Szolnok) és Fazekas István múzeumigazgató (Kiskunfélegyháza) elnökletével. Szlankó István múzeumigazgató (Tiszaföldvár) a Tiszazug természeti- és gazdaságföldrajzi jellemzését végezte el. A vidék régészeti kutatásának történetével, a feltárt lelőhelyek és kultúrák ismertetésével két előadás foglalkozott. Csányi Marietta (Szolnok) az őskor, Laszlovszky József egyetemi hallgató (ELTE) pedig a középkor tiszazugi emlékeit ismertette. Havassy Péter levéltáros (Eger) a tájegység középkori történeti földrajzát ismertette. Szabó István történész (Szolnok) előadása a vidék XVII–XX. századi történetének legfontosabb kérdéseit tekintette át. Henkey Gyula antropológus (Kecskemét) összegezte a tiszazugi antropológiai kutatásainak eredményét. Kakuk Máttyás gimnáziumi tanár (Kunszentmárton) a vidék nyelvjárási sajátosságairól szólt.

Novák László múzeumigazgató (Nagykőrös) a XVIII–XIX. századi települési viszonyokat, Sztrinkó István igazgatóhelyettes (Kecskemét) pedig a népi építkezést és lakáskultúrát elemezte. A vidék összetett, sok archikumot is őrző gazdálkodásáról Bellon Tibor múzeumigazgató (Karcag) előadása szólt. Bereczki Ibolya egyetemi hallgató (KLTE) a táplálkozás rendjét ismertette. A társadalomnéprajzi kutatások eredményeivel Szabó László foglalkozott. A szokások, a néphit és a népi vallásosság tiszazugi formáiról Barna Gábor beszélt. Tóth Judit muzeológus (Kiskunfélegyháza) az emberi élet fordulóinak hagyományait foglalta össze a Tiszazugból, Gulyás Éva muzeológus (Szolnok) a szövegfolklor, Bencze Lászlóné népzene kutató (Debrecen) pedig a népzene gyűjtés eredményeiről és további kutatási feladatairól beszélt. A kunszentmártoni honismereti tanácskozások, az évente megrendezett nyári tiszazugi gyűjtőtáborok, néprajzi pályázatok és őszi tudományos tanácskozások rövid történetét Smuta Kálmánné népművelő (Kunszentmárton), a kutatások helybeli szervezője ismertette.

A jubileumi tanácskozás teljes előadásanyaga már a konferenciára megjelent Szabó László szerkesztésében. A tanácskozáshoz kapcsolódó kiállításokat a kunszentmártoni múzeumban Sztrinkó István múzeumi igazgatóhelyettes (Kecskemét) nyitotta meg. A kiállítást Bereczki Ibolya, Csányi Marietta és Szabó László rendezték.

Barna Gábor

Néprajzi tájkonferencia Poroszlón

A Heves megyei Múzeumi Szervezet és a TIT Heves megyei Szervezetének Néprajzi Szakosztálya 1981. szeptember 24-én tájkonferenciát rendezett a dél-hevesi Poroszló községben. Az összejövetel, melyen Borsod, Hajdú-Bihar és Szolnok megyék néprajzkutatói, önkéntes honismereti gyűjtői is részt vettek, témájául a *Közép-Tiszamente népeletének* főbb jellemzőit jelölte meg.

A megjelenteket dr. Bodó Sándor megyei múzeumigazgató köszöntötte, majd az elnöki tiszt betöltésére dr. Dankó Imrét, a Hajdú-Bihar megyei múzeumok igazgatóját kérte föl.

A tájkonferencia nyitóelőadását dr. Bakó Ferenc kandidátus tartotta meg „Tele-

pülés és építkezés a Közép-Tisza vidékén” címmel. A diaképekkel illusztrált ismertető felvillantotta Kisköre, Pély, Poroszló, Sarud, Tiszanána és Újlőrincfalva települések vázlatos történetét, majd ezt a vidék építkezését észak felől ért hatásokról, valamint a Tiszán Máramarosból szállított faanyag helyi felhasználásáról mondtak egészítették ki. Az előadó e téma kapcsán vetette fel a Tiszának e vidék közlekedési és kereskedelmi-szállítási viszonyaiban játszott szerepe elmélyültebb vizsgálatát, valamint e sajátos dél-hevesi tájnak életmódját formáló hatások vizsgálatát. Dr. Szilágyi Miklós (Néprajzi Múzeum) korábbi gyűjtéseinek és levéltári kutatásainak eredményeit ismertette „Halászat a Közép-Tisza vidékén” címmel. Előadásában részletesen kitért a vízhasználat különböző tulajdonformáinak, s ezzel párhuzamosan a halászati üzemszervezet által létrejött eszközkészlet és a halászati módozatok archaikus, valamint mai vonásaira. Kovács Károly, Poroszló történetének helyi kutatója néhány fejezetet olvasott fel a „Paraszti társaságok Poroszlón” című terjedelmes tanulmányából, amely a község különböző rétegeinek szervezeti és mindennapi életébe nyújtott valóság-hű bepillantást, s érzékletesen mutatta be a gazdálkodás főbb ágazatait. Dr. Füvessy Anikó, a Kiss Pál Múzeum igazgatója egy alföldi fazekasközpont kialakulásával, történetével, illetve a Heves megyében is használt és közkedvelt tiszafüredi kerámia stílusjegyeivel, jelentősebb alkotó egyéniségeivel foglalkozott behatóbban. Utalt a legutóbb végzett kutatásaira, melynek során komplex vizsgálat alá vonta a mesterek – művészeti stílusok – történeti korszakok összefüggéseit, valamint megjelölte a tiszafüredi kerámiatermékek elterjedésének, piaci vonzókörzetének ma ismert határait.

Az előadásokat hozzászólások követték, s a kialakult vitát az az egyöntetű vélemény zárta le, hogy e vidék minél alaposabb tudományos szempontú megismerése egy hosszabb távú kutatás feladata, amelyhez Borsod, Hajdú-Bihar, Heves és Szolnok megyék etnográfusainak összehangolt (egymástól elszigetelten már korábban is felvetett, illetve Szolnok megyében már megkezdett) munka elindítására s folytatására lenne szükség.

A tájkonferencia előadásainak anyagát – a tervek szerint 1982-ben – a TIT Heves megyei Szervezete megjelenteti.

Kriston Vizi József

Beszámoló a néprajzi filmszemlékről

1968-ban Szegeden tartottuk meg az első néprajzi filmszemlét. Az 1950-es évektől a hivatásos stúdiókban készült népszerű tudományos néprajzi filmek mellett néhány amatőr film is szerepelt ezen a szemlén. 1970-ben Szekszárdon, 1975-ben pedig Kiskőrösön nemzetközi szemlét rendeztünk, amelyhez tudományos tanácskozás kapcsolódott. De már 1971-től Dombóvárott rendszeresen megtartottuk az Országos Néprajzi Szemlét a Dél-dunántúli Amatőrfilm Szemlékhez csatlakozva, ezekről több ízben beszámoltunk a Néprajzi Hírekben.

Eddig átlagosan 25–35 N8 fekete-fehér és color, majd egyre több S8 ff és color, utóbb néhány 16 mm-es color film is készült a fesztiválokra részben a rendszeresített nyári táborokban, részben saját kezdeményezésre az ország különböző amatőrfilm

műhelyeiben. A gond 13 éve kísér bennünket: ezek a filmdokumentumok nem kerülnek be a „néprajzi köztudatba”, pedig egyre jobbak, igényesebbek, hitelesebbek. Ezért azt tervezzük, hogy ez évtől a „Szentendrei Nyár” immár hagyományos rendezvény-sorozatához kapcsoljuk az országos, esetleg nemzetközivé is bővíthető néprajzi film-szemléket. Házigazdaként a Pest megyei Művelődési Központ és Könyvtár vállalja a lebonyolítást, rendelkezik stúdió-kerettel is, ahol a technikai felszerelés kibővíthető az országos jellegű vetítési sorozathoz.

Komoly problémát okoz évről-évre a filmtémák elbírálása. Kezdetben igyekeztünk a feledésbe menő műltről szóló filmeket előnyben részesíteni, s ettől a szemlélet-től most sem szívesen térünk el, de nem zárhatjuk ki a szemlékből azokat a technikai-lag is jól elkészített filmeket, amelyek a mai jelenségeket mutatják be, és mégiscsak súrolják a paraszti kultúra határait. Ugyancsak gondot jelent a kópiáztatás megoldása.

Ezeket a kérdéseket kellene megvitatnunk az 1982-ben tartott szemle alkalmá-val. Éppen ezért úgy hírdetjük meg a szemlét, hogy Szentendrén csak a díjnyertes fil-meket vetítjük (és díjazzuk a legjobbakat), ami talán évekre meghatározhatja a filmté-ma-választást abban a kis körben, akik immár 8–10 éve időt, pénzt és energiát nem saj-nálva néprajzi filmeket forgatnak.

Az 1981-es nagykanizsai szemlén 38 film szerepelt egyenletesen jó mezőnyt al-kotva. Ezért eltértünk a hagyományos díjazási rendszertől és kategória-kiemelésekkel próbáltuk bővíteni a díjazottak számát. A zsűri itt 12 filmet díjazott: filmdolgozat, tu-dományos dokumentum, népszerű tudományos, néprajzi portré, etnopszociográfia és operatőri kategóriában. — Hogy ez szerencsésebb megoldás-e, mint a hagyományos, azt is meg kellene vitatni 1982-ben.

Kérjük az érdeklődő néprajzkutatókat, segítsenek az amatőrfilmeseknek, de azoknak a hivatásos filmeseknek is, akik néprajzi jellegű filmeket vagy műsorokat ké-szítenek (pl. a TV Tudományos Főosztálya keretében) az ideai tanácskozás elvi dönté-seinek előkészítésében, kialakításában.

Raffay Anna

A Debreceni Akadémiai Bizottság Néprajzi Munkabizottságának működése

A Debreceni Akadémiai Bizottság (DAB) keretén belül 1977 folyamán alakultak meg az egyes tudományos szakterületek munkabizottságai, közöttük a Néprajzi Mun-kabizottság is Gunda Béla egyetemi tanár vezetésével. A munkabizottság — a DAB ha-táskörének megfelelően — Szolnok, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár megye muzeoló-gusait, népzene-kutatóit és a debreceni egyetem Néprajzi Tanszékének egyetemi és aka-démiai munkatársait fogja össze.

A Néprajzi Munkabizottság alakuló ülése 1977. június 3-án volt Nyírbátorban. Ettől kezdve általában évente két összejövetelre kerül sor. Ezek közül kiemelkedik Selmecezi Kovács Attila kandidátusi disszertációjának munkahelyi vitája (1977. októ-ber 7.), a *Szolnok megyei néprajzi atlasz* (felkért bírálók Gunda Béla, Orosz István agrártörténész, Kovács István nyelvész) és Bellon Tibor *Nagykunság* című monográfiá-

jának vitája (referált Varga Gyula, Karcag, 1980. április 16.), valamint Bencze Lászlóné részletes beszámolója a tiszántúli népzenei kutatások történetéről és jelenlegi állásáról (Debrecen, 1981. április 30.). E legutóbbi, 1981. áprilisi munkaülésre már a DAB új székházában került sor.

A Néprajzi Munkabizottság tagjainak kutatásait anyagilag és erkölcsileg is támogatja, pl. kiadási lehetőséghez segíti. Az elmúlt 5 év során akadémiai támogatásban részesült több kutató: Szalontai Barnabás, Bencze Lászlóné, Fazekas Mihály, Dám László, Bellon Tibor, Őrsi Julianna és Barna Gábor. A Debreceni Akadémiai Bizottság támogatásával jelent meg Fazekas Mihály *Kunmadaras juhászata* című könyve, de támogatást nyújtott a DAB Gulyás Éva már megjelent szokáskutatásaihoz, valamint Barna Gábor *Néphit és népszokások a Hortobágy vidékén* c. könyvéhez.

A DAB a munkabizottságok révén támogatta a Sárospatakon 1979-ben „Traditionelle Transportmethoden in Ostmitteleuropa” címmel megrendezett nemzetközi konferenciát.

A három megye területén folyó néprajzi kutatásokat a DAB Néprajzi Munkabizottsága pályázatok kiírásával is serkenti. Az elmúlt években kiírt pályatételek egy alföldi néprajzi csoport vizsgálatát, a Hortobágy-vidék népi gyógyászatát, valamint egy hajdúsági, jázsági, kunsági mezőváros társadalomnéprajzi kutatásait szorgalmazták. E pályázatokon sikeresen szerepelt Szabó László *A jász etnikum* c. terjedelmes tanulmányával, Nagy Angéla pedig a Hortobágy népi gyógyászatával. 1981-ben Őrsi Julian a nyújtott be pályázatot karcagi társadalomnéprajzi kutatásaiból.

A Néprajzi Munkabizottság tevékenységét nagymértékben segítették és segítik a három megye múzeumi is, hiszen munkaüléseinket más-más helyen, múzeumban tartjuk. E tanácskozás sikeres lebonyolításáért köszönet illeti a Déri Múzeumot, a nyírbátori és karcagi múzeumot, valamint a tanácsi szerveket.

Barna Gábor

SZEMÉLYI HÍREK

Az MTA Néprajzi Kutató Csoport igazgatójává 1982. január 1-től az akadémiai tervciklus végéig, 1985. december 31-ig dr. **Bodrogi Tibor** kandidátust nevezték ki. Az igazgatóhelyettesi kinevezést dr. **Kriza Ildikó** kandidátus nyerte el. A Kutató Csoport új osztályvezetői: dr. **Hofer Tamás**, dr. **Istvánovits Márton** kandidátus, dr. **Selmeczi Kovács Attila** kandidátus és dr. **Takács Lajos** a történelemtudományok doktora.

*

A Művelődési Minisztérium Múzeumi Osztályának osztályvezetőjévé nevezték ki 1981. október 16-tól dr. **Selmeczi László** kandidátust, a Szolnok megyei Múzeumi Szervezet volt igazgatóját.

*

Az egri **Dobó István** Vármúzeum osztályvezetőjévé 1981. december 1-től dr. **Petercsák Tivadart**, a szerencsi **Zempléni Múzeum** korábbi igazgatóját nevezték ki.

*

A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattári Osztályának vezetőjévé 1981. december 16-tól dr. **Knézy Juditot** nevezték ki.

*

A Néprajzi Múzeum Afrika-gyűjteményébe 1982. február 1-től **Vidacs Beáta** segedmuzeológusi kinevezést nyert.

*

A körmendi Helytörténeti Múzeum vezetőjévé **Nagy Zoltánt** nevezték ki, aki 1981-ben végzett az ELTE néprajz szakos hallgatójaként.

Kandidátusi értekezés megvédése

1982. február 17-én a Magyar Tudományos Akadémia Kistermében került sor **Balassa M. Iván** *A lakóház történeti fejlődése Észak-Magyarországon* című kandidátusi értekezésének nyilvános vitájára. Az értekezés opponensei **Bakó Ferenc** és **Füzes Endre**, a történelemtudományok kandidátusai voltak. A Tudományos Minősítő Bizottság által kijelölt bíráló bizottság **Gunda Béla**, a történelemtudományok doktora elnökletével vezette le az ülést, a titkári teendőket **K. Csilléry Klára**, a történelemtudományok kandidátusa látta el.

Balassa M. Iván levelező aspiránsként készítette el értekezését Barabás Jenő, a történelemtudományok kandidátusa szakmai irányításával. A monográfikus témafeldolgozás szorosan kapcsolódik a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum tevékenységéhez, így annak eredményei közvetlen gyakorlati hasznosítással is szolgálnak a népi műemlékvédelmi és szabadtéri múzeumi munkákhoz. A kandidátusi értekezés közel másfél évezred időperiódusán vezeti végig egy nagytáji lakóháztípus történeti alakulását. Az alaprajzi fejlődést a tüzelőberendezéssel szoros összefüggésben vizsgáló történeti-néprajzi elemzés a fejlődés egyes fázisait következetesen időhöz és térhez kötötte, a kistáji variánsokról is gazdag ismereteket nyújtva. A szerző a XIII. századtól időben részletesen tagolva foglalkozott a lakóház fő alkotóelemeivel, a falazat formáival, a tetőszerkezettel, az épületkülső kérdéseivel, stb, valamint rámutatott a háztípus jóval szélesebb táji kiterjedésére, aminek megfelelően az „észak-magyarországi ház” megjelölést indokoltabbnak tartja az általánosan használatos „északi magyar ház” terminológia helyett. Külön is említést érdemel az értekezéshez kapcsolódó rendkívül gazdag kartográfikus feldolgozás, amelynek alapjául elsődlegesen az országos műemléki felmérések anyaga szolgált, egyúttal bizonyítva e nagyszabású adatfeltárás tudományos jelentőségét is.

Balassa M. Iván értekezését a héttagú bíráló bizottság egyhangúlag elfogadta és javasolta a Tudományos Minősítő Bizottságnak, hogy ajelöltnek ítélje oda a történelemtudományok (néprajz) kandidátusa tudományos fokozatot.

Selmeczi Kovács Attila

Egyetemi doktori disszertációk

A budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetemen 1981-ben Dobos Ferenc *Társadalmi hálózatok rendszere* című értekezésével szerzett doktori címet.

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen 1981-ben néprajzból dokto-
rált Sz. Bányai Irén *A történeti muzeológia módszertani kérdései*; Örsi Julianna *Karcag társadalomnéprajza a 18–20. században*; Zsoldos Julianna *A proverbiumkutatás irányzatai és eredményei* című disszertációjával.

MÚZEUMI HÍREK

A néprajzi kutatómunka eredményei Fejér megyében

A Fejér megyei néprajzi kutatásokat a székesfehérvári István király Múzeum etnográfus muzeológusai végzik, illetve szervezik, irányítják. 1974 óta 2 etnográfus szakember (Pesovár Ferenc és Lukács László) dolgozik a múzeumban. Legfontosabb feladatunk a néprajzi gyűjtemény gyarapítása. A gyűjtemény két fontos egységből áll:

1. A tulajdonképpeni néprajzi gyűjtemény 1981. december 31-én 10 634 db néprajzi tárgyból állott. Ez a szám annál inkább figyelemreméltó, mivel nálunk csak 1953 óta dolgozik etnográfus muzeológus, s ezt megelőzően csupán alkalmasszerűen, ajándékozás (pl. az adonyi Zichy-uradalom az 1930-as években népi bútorokat ajándékozott) vagy egy-egy budapesti kutató (pl. Madarassy László a Néprajzi Múzeum igazgató öre, Latabár Károly iparművész) Fejér megyei kutatóútja során feldentett néprajzi tárgyak kerültek a múzeumba. Az István király Múzeum néprajzi gyűjteményének gyarapítása elsősorban Pesovár Ferenc nevéhez fűződik, aki ezt a munkát 1957 óta végzi. A legjelentősebb gyűjteményegységek az alábbiak: A zsákmányoló gazdálkodás területén a halászat és a nádvágás eszközei a Velencei-tó környéki falvakból származnak. Az állattartás tárgyi anyaga elsősorban az uradalmakban folytatott merinójuhászatot képviseli. Ezek közül a juhászkampók és a juhászládák érdemelnek különös figyelmet. Nagy számmal megtalálható a népi gazdálkodás (földművelés, szőlőművelés) eszközanyaga. A népi textilek között néhány férfi- és női viseletgyűttes mellett (pl. Székesfehérvár-Felsővárosból, Székesfehérvár-Vizivárosból, Jenőből, Pázmándról, Lovasberényből, Pusztavámról), jelentősek a régi stílusú motívumokkal díszített lepedőszélhímzések a Sárrét falvaiból. Igen gazdag a gyűjtemény kerámia anyaga, amelynek darabjai nagyrészt a Dunántúl legjelentősebb fazekasközpontjában, Csákváron készültek. A kézműesség, háziipar tárgyi emlékeinek gyűjtésénél egy-egy mesterség teljes eszközanyagának, műhelyfelszerelésének összegyűjtésére törekedtünk: a kádár, a késes, a kovács, a rézműves, a szíjgyártó és a kötélgyártó szakmánál ezt sikerült is megvalósítani. Nagyszámú, változatos nyomóminta képviseli a székesfehérvári képfestőket. A fehérvári és a móri mézeskalácsosok ütőfái közül is számos megtalálható gyűjteményünkben. Közel 200 darab színvonalas népi bútorttal rendelkezünk. Ugyancsak értékes a céhemlékek együttese: a céhládák, céhkancsók, pecsétek, behívótáblák, cégérek és iratok, amelyek a székesfehérvári és a Fejér megyei céhektől maradtak ránk.

2. A gyűjtemény második egysége a néprajzi adattár, amely 1981-ben 628 tételből (kb. 11 000 gépelt oldal) állt. Ez elsősorban a hivatásos kutatók kéziratos gyűjtéseit valamint az önkéntes néprajzi gyűjtők pályamunkáit tartalmazza. Az adattárhoz több ezer fotó és fotónegatív, rajz, kotta és táncleírás, több mozgófilm és hangzóanyag (hanglemez, magnetofonszalag) tartozik. Itt kaptak helyet a paraszti, népi írásbeliség emlékei (kéziratoss dalosfüzetek, vőfélykönyvek, móringlevelek) és az utóbbi években készült fordítások is.

A gyűjtemény elsősorban a tudományos kutatást és a közművelődést szolgálja.

Anyagából 1976-ban „A csákvári fazekasság” címmel rendeztünk időszaki kiállítást, amit a budapesti Néprajzi Múzeumban is bemutattunk. A „Népi bútorok Fejér megyében” című időszaki kiállításunkat 1977-ben az István király Múzeum mellett a dunaujvárosi Intercisa Múzeumban, 1978–80 között pedig a váli Vajda János Emlékmúzeumban is megrendeztünk. 1977-ben a „Székesfehérvár a századfordulón” című újkortörténeti kiállításon is mutattunk be néprajzi tárgyakat. 1979–80-ban „A puszták népe” című kiállítás az újkortörténeti és a néprajzi gyűjtemény anyagából készült. 1976-ban nyílt meg az Intercisa Múzeumban a „Dunaujváros története az őskortól napjainkig” című állandó kiállítás, ahol néprajzi részt is láthatunk. Állandó néprajzi kiállítások jelenleg négy kismúzeumban vannak. Sukorón 1967-ben nyílt meg a Néprajzi Ház, amely helyben megőrzött és berendezett szabadtéri múzeum. Agárdon 1979-ben rendeztünk néprajzi kiállítást a Velence-tavi halászat, nádvágás és tetőfedés anyagából Gárdonyi Géza szülőházában. A csákvári Vértes Múzeumban az 1974-ben újra rendezett kerámia – céhemlékek – helytörténeti- és néprajzi anyag mellett 1980-ban nyílt meg „A puszták népe” című kiállítás. Ugyancsak 1980-ban nyílt meg a német nemzetiségi néprajzi kiállítás a pusztavámi művelődési házban. 1981-ben „Fejér megyei céhemlékek” címmel rendeztünk kiállítást a dunaujvárosi Intercisa Múzeumban. Fejér megye területén számos, főként néprajzi tárgykból álló magángyűjtemény található (Adony, Bicske, Cece, Csór, Etyek, Iváncsa, Kajászó, Sárbogárd, Vál). Ezek felügyeletét is az István király Múzeum etnográfus muzeológusai végzik.

A múzeumban folyó néprajzi kutatómunka eredményeiről évenként beszámolót készítünk, amely Alba Regia évkönyvünk kötetében megtalálható. Itt csak röviden említem meg az utóbbi esztendőkből (1975–81) elkészült és megjelent vagy megjelenés alatt álló munkákat. **Pesovár Ferenc** szerzőtársaival együtt 1980-ban a Zeneműkiadónál jelentette meg *Magyar néptáncgyűjtemények* című könyvét, amelyben megyénk táncincké is bemutatásra került. A Népművelési Propaganda Iroda Néptáncpedagógusok Kiskönyvtára című kiadványsorozatában 1981-ben jelent meg a magyar táncéletről készült összefoglaló munkája. (**Pesovár Ferenc**: *A magyar nép táncélete*. Budapest, 1981. 114 p.) A Fejér megyei Tanács támogatásával az István király Múzeumban induló néprajzi kiadványsorozat (Fejér megye Néprajza) első köteteként 1981 tavaszán került nyomádba *Béres vagyok, béres – Fejér megyei népdalok* című könyve. Jómagam Fejér megye népi építésze, népi bútorai, népszokásai, 1848-as hagyományai és a Mezőföld néprajza témákban publikáltam tanulmányokat. 1981-ben jelent meg az Ethnographiában a Fejér megyei szlovák eredetű falvakban felderített húsvéti korbácsolás hazai és közép-európai párhuzamairól írt dolgozatom. Megyénk önkéntes néprajzi gyűjtői közül igazi etnográfussá fejlődött **Gelencsér József** kutatásairól nem kis büszkeséggel emlékezünk meg, aki igen szép dolgozatokat közölt a sárkeresztesi tövisboronáról és a gépi cesplérről. Az Alba Regia XVIII. és XIX. kötetében jelent meg az emberi élet nagy fordulóihoz és a jeles napokhoz kapcsolódó szokásokról írott tanulmánya, amelynek anyagát Sárkeresztesen gyűjtötte. A megyénkkel kapcsolatos feldolgozások közül még **Sergő Erzsébetnek** a dunapentelei női viseletről (Alba Regia XV, 1977), **Gémes Balázsnak** a mezőföldi juhászládákról és a székesfehérvári juhászceh kérdéséről (**Béri Balogh Ádám** Múzeum Évkönyve VI–VII, 1977), valamint **Kücsán Józsefnek** a Dél-Mezőföld népi építkezéséről (Alba Regia XVII, 1979) közzétett tanulmányát említem.

Az említett témákon kívül Fejér megyében az utóbbi években a Mezőföld és Székesfehérvár-Palotaváros néprajzi és újkortörténeti kutatására esett a fő hangsúly. A Mezőföld kutatása A puszták népe című kiállításra készülve indult meg, amelynek eddigi eredménye a kiállítás magyar és német nyelven megjelent katalógusa (Demeter Zsófia–Lukács László: *A puszták népe, a Mezőföld története*. Székesfehérvár, 1980. 171 p.). Középkori eredetű földműves-iparos-kereskedő városrészünk, Székesfehérvár-Palotaváros lebontása irányította figyelmünket a városrész gazdag múltjára. A Palotavárossal foglalkozó kutatókból (régész, etnográfusok, történész, építész) egy kis társadalomtudományi munkacsoport alakult, amelynek tagjai összehangoltan végzik munkájukat. Bontás előtt a városrész valamennyi épületét lefényképeztük. A kisajátítás alkalmával az István király Múzeum néprajzi vagy újkortörténeti gyűjteményébe kerültek a figyelemreméltó tárgyak, tárgye gyűttek. A palotavárosi iparosok (szíjgyártó, kötélgyártó, szita- és drótfonó, mézeskalácsos, pék) műhelyfelszerelése mellett a tájháznak kiszemelt Rác utca 11. számú ház teljes berendezése is gyűjteményünkbe került. A városrész kiháló mesterségeiről néprajzi film készült. Munkacsoportunk tagjai (Csuti Árpádné, Demeter Zsófia, Gelencsér József, Lukács László, Siklósi Gyula) készítették el a Rác templom műemléki környezeteként kialakításra kerülő „Palotavárosi Skanzen” terveit, helytörténeti tanulmányát. A templom körül, a Rác utcában eredeti formájában megőrzött épületekbe múzeum, könyvtár, régiségbolt, iparosműhelyek, Rác-étterem és Török-kávézó kerül. Palotaváros múltjára munkacsoportunk tagjai a Fejér megyei Hírlapban megjelent 12 részes cikksorozattal, a Fejér megyei Szemle palotavárosi számával (1980/2) és a Fejér megyei Múzeumegyesület palotavárosi sétájával is felhívták a figyelmet.

A megyénkben folyó néprajzi kutatómunkához az önkéntes néprajzi gyűjtők egyre szélesedő tábora nyújt segítséget. A székesfehérvári múzeum és a Fejér megyei Tanács V.B. Művelődésügyi Osztálya minden évben meghirdeti a néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázatot. A pályázat eredményeként ma már Fejér megyében nincs olyan falu, ahonnan legalább egy kéziratot ne őrizne a múzeum néprajzi adattára. Az utóbbi hat esztendőben (1976–81) összesen 114 pályamunka készült megyénkben. Az országos fordulón Gelencsér József és Matovics Mária (Székesfehérvár) 1977-ben, Király György (Ivácsa) 1979-ben, Fűrész Gyula (Ivácsa) 1981-ben I. díjat nyert. Megyénkben az utóbbi évtized jól sikerült pályamunkáiból egy kis gyűjteményt is sikerült kiadni (*Néprajzi pályamunkák Fejér megyéből* I. 1978. 79 l.) a Hazafias Népfront Fejér megyei Bizottsága segítségével. A pályázók számára minden esztendőben egy-egy témában kérdőívet állítunk össze, amit a pályázati felhíváshoz mellékelünk. 1975-ben a pásztorkodás, 1976-ban a Rákóczi-hagyományok, 1977-ben az 1848-as hagyományok, 1980-ban a hagyományos szőlőművelés, a korbácsoló és a Luca-napi szokások, 1982-ben a juhászat témakörében sokszorosítottunk kérdőívet, amelyek a pályázaton túl is hasznos segédeszközei a megyénkben folyó néprajzi kutatásoknak. 1980-tól országos és megyei szinten egyaránt a pályázatot meghirdető intézményekhez a Hazafias Népfront és a KISZ is kapcsolódott. Ez évtől a díjnyertes pályázók egy Fejér megyei keresztiszemes hímzés motívumainak felhasználásával készült Emléklapot is kapnak.

Az átalakuló népi műveltség megőrzésének, rögzítésének egy fontos területén, a néprajzi filmezésben is szép eredményeink vannak, amit a múzeum munkatársai (Pesovár Ferenc, Gelencsér József, Lukács László) és Deák Péter a Fejér megyei Művelődési

Központ filmstúdiójának munkatársa közös munkával értek el. 1974-ben Pesovár Ferenc néprajzi szaktanácsadóként működött közre a Magyar Televízió Magyarországi néptáncok című 16 részes filmsorozatánál, amelyből két film Fejér megyei néptáncokat rögzít (Mezőföldi néptáncok; Az elveszett juhait kereső pásztor története). 1976-ban Deák Péter és Pesovár Ferenc a mohai tikverőről készítettek színes filmet. 1980-ban Deák Péter és a múzeum munkatársai a húsvét hétfői korbácsolásról és egy lakodalomról Pázmádon, a kihalt mesterségekről Székesfehérvár-Palotavárosban, a kádár mesterségről Jenőben, a teknővájó cigány munkájáról Ercsiben készítettek néprajzi filmet.

Befejezésül a megyénkben folyó néprajzi ismeretterjesztő munkáról emlékezek meg. 1974-ben, majd 1981-ben a TIT megyei és városi szervezete részére, néprajzi előadásokra témajegyzéket készítettünk. A témajegyzékben megjelölt előadásokból Székesfehérvár és a megye művelődési házaiba, üzeimibe és iskoláiba évente átlagosan 50 előadást kérnek. Az előadásokat Pesovár Ferenc, Gelencsér József és Lukács László tartották. Az 1981–82-es közművelődési évben a Fejér megyei Múzeumegyesület 10 előadásból álló előadássorozatot rendezett a magyar néprajzi csoportokról. Előadónak olyan kutatókat kértünk fel, akik egy-egy területre vonatkozó helyszíni kutatással, publikációikkal nagyban hozzájárultak néprajzi csoportjaink megismeréséhez. A Fejér megyei Népi Együttes Folklor Klubot működtet Székesfehérváron, ahol ugyancsak számos előadás hangzott el meghívott rangos szakemberektől. Székesfehérváron az Öreghegyi Művelődési Házban két évig működött néprajzi szakkör, a Megyei Művelődési Központban és a megye számos művelődési házában (pl. Dunaújváros, Polgárdi, Pátka, Lovasberény) 1974 óta folyamatosan dolgoznak a népi hímzők szakköreiben. Számukra a székesfehérvári IKARUS Gárdonyi Géza Művelődési Háza egy kis hímzés-minta-gyűjteményt is megjelentetett (Párniczky Józsefné: *Fejér megye mintakincseiből I.* Székesfehérvár, 1981.)

Megyénkben az „alkalmazott néprajz” területén a legnagyobb eredmény a Fejér megyei Népi Együttes, amely 1979-ben ünnepelte fennállásának 30. évfordulóját. Erre az alkalomra az együttes történetét is megjelentette a megyei Művelődési Központ. (Szabó Lajos: *A Fejér megyei Népi Együttes története.* Székesfehérvár, 1979.) A népi együttesek használatára két népi gyermekjátékokat és gyermektáncokat tartalmazó kiadványt is megjelentetett a Székesfehérvári Velinszky László Ifjúsági és Úttörőház (Szentpál Mária: *A mi világunk.* Székesfehérvár, 1979.; Karcagi Gyuláné: *Gyermekjátékok és táncok.* Székesfehérvár, 1978).

A néprajzi ismeretterjesztés fontos színterei az 1976 óta minden nyáron megrendezett honismereti táborok. Ugyanezt szolgálja a Fejér megyei Hírlapban 1975 óta megjelenő Néprajzi gyűjtőúton sorozat is, amelyben mindig legújabb gyűjtéseinkről számolunk be. A néprajzi ismeretterjesztés fontos segédeszközeként készül Fejér megye néprajzi bibliográfiája, amely az utóbbi évtizedekben megjelent néprajzi tanulmányok mellett az ismeretterjesztő cikkek, a megyénkre vonatkozó kéziratos gyűjtések és feldolgozások valamint a néprajzi filmek adatait tartalmazza.

Népek, életformák, hagyományok a Kalocsai Sárközben

(A Viski Károly Múzeum új állandó kiállítása)

Az utóbbi évek egyik legfigyelemreméltóbb történeti-néprajzi kiállítása nyílt meg 1981. nyarán a kalocsai múzeumban!

Bárh János múzeumigazgató, a kiállítás rendezője, bátran vállalta mindazoknak a néprajzi-népművészeti jellemzőknek látványos bemutatását, melyeket a laikus közfelfogás a városnévhez asszociál – vállalta tehát a „hagyományfelejtés és hagyományörzés” találó címmel körülírt folklorizmus-jelenségek mértéktartó szemléltetését is. Űgy vállalta azonban, hogy didaktikus esztétikai magyarázatok nélkül is egyértelmű legyen a látogató számára: mindezek a magyar nemzet-tudatnak már-már integráns részévé vált – s egy kalocsai kiállítástól *ezért* elvárt – népművészeti jelenségek jól értelmezhető gazdasági, társadalmi és kulturális mozgásfolyamatok „végeredményei”, s a „parasztinak”, illetve „nemzetinek” nevezett kultúra rendszerében pontosan kijelölhető értékük és érvényességük van.

Mert a rendező az „impozáns”, „szín pompás” *látványként* megjelenő paraszti teljesítményeket (a viseletet, a művészkedést, a lakásbelsőket) akarta értelmezni, azt is tudomásul kellett vennie, hogy a látogató igényelte „látvány” és az elmélyült történeti és néprajzi kutatások közben kikristályosodott „értelmezés” nem oldható meg azonos vizuális értékű képi információkkal. Ha az elemző megállapítások egy része lefordítható is „képi nyelvre”, kevésbé látványosan, s inkább intellektuális elmélyülésre készíten, mintsem esztétikai élményt revellálva. Ezért az életmódot és a parasztiélet ceremóniális rendjét magába sűrítő „látványt” minden részletében szigorúan kimunkált (önmagában azonban pillanat-felvétel szerű) enteriőrökre (szoba–konyha–kamra), életképekre („Viszik a menyasszony ágyát”) bízta, és mellé rendelte a településtörténet, politikatörténet, gazdaságtörténet és művelődéstörténet legfőbb tendenciáiról, lokálisan jellemző törvényszerűségeiről szóló használati tárgyak, dokumentumok, térképek, ábrák, diagramok hordozta információkat.

Nyilván sokan lesznek a kiállítás látogatói közt olyanok, akik megelégszenek a látvánnyal, s nem végzik el a különböző értékű képi információk egymásra vonatkoztatásának logikai műveletét. A rendezés azonban nem veheti figyelembe a gondolati restséget, csak „javasolhat” értelmezési lehetőséget. Meggyőződésem viszont, hogy az ilyen értelemben „rest” látogató is maradandó élménnyel távozik, mert a reprezentatív látvánnyá szervezett néprajzi-népművészeti anyag minden egyes darabjának megbecsülendő „önértéke” van: válogatottan szép tárgyakat mutat be a kiállítás. És hadd tegyem hozzá az előkészítő „műhelymunka” elismeréseként: nagyrészt új gyűjtésűek ezek a tárgyak, tárgyegyüttesek.

(A részletes ismertetést azért szükségtelen vállalnom, mert a „Kalocsai Múzeumi Kiskönyvtár” 1. füzeteként már megjelent a kiállítás vezetője, s ebben Bárh János e műfajban szokatlan igényességgel ismerteti és segít látványként is értelmezni a Kalocsai Sárköz népének történetét és teljesítményeit.)

A jászjákóhalmi Horváth Péter Helytörténeti Gyűjtemény

Az 1960-as évek elején országosan kibontakozó honismereti mozgalom a Jászság községeiben is lelkes követőkre talált.

Jászjákóhalmán 1963 novemberében alakult meg – Váradi Zoltán ált. iskolai igazgatóhelyettes vezetésével – a Honismereti Szakkör. Tagjait, az akkor még működő helyi gimnázium diákjai közül toborozták, de hamarosan bekapcsolódtak a gyűjtőmunkába az idősebb generáció képviselői is.

Céljuk kezdettől fogva egy „falumúzeum” létrehozása volt, s ennek megvalósítása érdekében nagy lelkesedéssel fogtak hozzá a múltbeli értékek felkutatásához. Az önkéntes gyűjtőmunkában különösen Terjéki János cipésmester jeleskedett, aki egyben a szakkör titkáraként is tevékenykedett.

A szorgalmas gyűjtőmunka, valamint a falubeliek ajándékozása révén több száz néprajzi tárgy került a szakkör birtokába, aminek raktározása – állandó helyiség hiányában – igen komoly gondot jelentett. A tárolási probléma csak akkor oldódott meg, amikor kiállítás céljára 1965-ben megkapták a község egykori „apaállat” istállóját.

Az erősen megrongálódott épületet csekély anyagi támogatással, társadalmi munkában újjították fel. Ezzel egyidejűleg, a Jász Múzeum szakmai irányításával hozzákezdtek az összegyűjtött anyag rendszerezéséhez és szakszerű leltározásához. E munkák befejezése után, 1967 novemberében nyitották meg a község állandó helytörténeti kiállítását.

A gyűjtemény első termében kaptak helyet a régi kézművesség munkaeszközei, a paraszti és a polgári élet különböző használati tárgyai. Itt látható többek között Jákóhalma község 1881-es kéziratos térképe, Nagy András századeleji cipésműhelye, Kapczella László 1894-es datálású szaru-sótartója, az egykori viharágyú, „jégtörő bárány” és egy múlt századi festett madonna.

A kiállításban találjuk a híres jákóhalmi betyárnak, Fazekas Dávidnak a pisztolyát is, amely szülőházának lebontásakor került napvilágra. A gyűjtemény féltett kincsei közé tartozik egy – 1866-os évszámmal és „P. J.” monogrammal ellátott – kézimalmom, amelyet az óvoda építéskor ástak ki a földből. Az óvoda, az ún. Gubicz András-féle ház helyére épült, így az említett őrlőmalom feltehetőleg az ismert ekegyáros feleségének, Poldermann Júliának a tulajdona volt.

A néprajzi tárgyegyüttes mellett igen számottevő a kiállítás régészeti gyűjteménye is. Házépítéskor, alapásáskor és a közeli homokbányákból kerültek elő a régi korok néma emlékei: a pattintott kőkori eszközök, a bdorgokeresztúri kultúra edényei, az avarkori kar- és lábpercecek, kétélű kelta kardok, valamint az ugyancsak keltakori őrlőmalom. A régészeti gyűjtemény egyik legértékesebb darabja a honfoglalás kori szablya, amely az 1960-as évek elején került elő a község egyik homokbányájából.

A tárgyi anyag megőrzése mellett nagyjelentőségű a Szakkör azon tevékenysége, amelyet a község szellemi hagyományainak felgyűjtése érdekében végzett. A néprajzi gyűjtőmunka szervezésében és irányításában igen nagy érdeme van Fodor István könyvtárosnak, aki 1976 óta lelkes segítőtársa a 85 éves Váradi Zoltánnak.

A Honismereti Szakkör és Gyűjtemény, amely 1979-ben vette fel a Jászkunság első történetírójának, Horváth Péternek a nevét, a jövő évben ünnepli fennállásának 20. évfordulóját.

A zombori Múzeum gyűjteményéből
Időszaki kiállítás a bajai Türr István Múzeumban

Az 1982. február 28-án a testvérvárosi együttműködés keretében megnyílt régészeti és néprajzi vándorkiállítás negyedik azoknak a bajai bemutatóknak a sorában, melyek a zombori Városi Múzeum gazdag néprajzi anyagából adnak válogatást. Ez alkalommal főként textíliák kerültek a tárlókba, tablókra, dobogókra. A múlt század második felétől a közelmúltig terjedő időből származó, formailag és díszítőtechnikájában egyaránt rendkívül változatos anyag érzékletesen és elgondolkodtatóan szemlélteti a régies jegyeket híven őrző és a kortársi divathatásokat készségesen befogadó, netán tovább is alakító törekvéseknek a sokféleségét és egyben szorosan egymás mellett élését. Négy teljes női viselet mellett hímzett öltözetelemek alkotják a bemutatottak többségét, köztük három rátétes és színesen hímzett bőrmellessel. Mindezt hasznosan egészítik ki a viseleti fényképek, így a különösen tanulságos századfordulói felvételek. A teljes viseleti darabok mellett egyrészt mintás sokác szőttes kézelőkből, másrészt pedig magából Zombor városából való, polgári horgolt csipkemintákból összeállított tablók emlékeztetnek hangsúlyosan az említett egymásmellettségre. Az egyéb tárgyak közül kiemelkedik szépségével a négy zombori műhelyben készült üvegre festett ikon és a növényi színezőkkel batikolt kilenc régi, virágos-madaras húsvéti tojás. A válogatásnál a kiállítók ügyeltek arra, hogy a kiállításban gyűjtőterületük minden nemzetisége — szerb, bunyevác, sokác, magyar, német — egyaránt képviselve legyen. Különös figyelmesség, hogy a magyarok textíliái a bejárattal szemközti vitrinekben kaptak helyet. Csak sajnálhatjuk, hogy az ilyen, kisebb külföldi tanulmányúttal felérő kiállítást nem kíséri magyarázó szöveget kínáló és a visszaemlékezést képekkel is támogató katalógus.

A kiállítás április 25-ig tartott nyitva.

K. Csilléry Klára

NÉPRAJZ AZ EGYETEMEKEN

Folyóiratunk néhány évvel ezelőtt kísérletet tett arra, hogy az egyetemeken folyó néprajzi oktató- és kutatómunkáról, a néprajzi tanszékek életéről, tevékenységéről ismertetést nyújtson (Néprajzi Hírek VI. 1977. 98–107. l.). A fenti címen közreadott beszámolóban azonban egyedül a szegedi egyetem néprajzi tanszékéről olvashattunk részletesebb tudósítást. Tekintettel arra, hogy az egyetemi tanszékek tevékenysége egyre fontosabb szerepet tölt be tudományunk életében, szükségesnek tartjuk felleveníteni ezt a kezdeményezést és szeretnénk folyamatosan betekintést nyújtani tanszékeink életébe. Ez alkalommal a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszékének oktató és tudományos munkájáról adunk tájékoztatást.

A debreceni Tudományegyetemen 1949 őszén, **Ortutay Gyula** minisztersége idején jött létre a néprajzi tanszék, melynek vezetésével **Gunda Béla** professzort bízták meg, aki korábban a kolozsvári egyetem tanszékvezető tanára volt. A néprajzoktatás tulajdonképpen az ötvenes évek második felében lendült fel, amikor a néprajzot főszakká nyilvánították. Ez időben alakultak ki az intézeti munka tárgyi és személyi keretei: az egyre gyarapodó könyvtár és archívum elhelyezését biztosító munkaszobák mellett a tanórák megtartására alkalmas szemináriumi helyiséget és fotólaboratóriumot is kapott a tanszék, amely létszámában is stabilizálódott. 1955-ben **Ujváry Zoltán** és **Szabadfalvi József** állományba kerülésével másfél évtizeden át kettejük sokirányú munkája erősítette **Gunda Béla** professzor fáradhatatlan szervező- és oktatótevékenységét.

Az 1960-as évek elején további lényeges fejlődést eredményezett, hogy a tanszék mellett megalakulhatott a kelet-európai kutatási profillal rendelkező akadémiai részleg, amely többszöri átszervezés után 1972-től a tanszék keretében önálló akadémiai kutatóhelyként működik. Az 1960-as év a tudományos munka tekintetében is meghatározó jelentőségű, ekkor indult meg a tanszék azóta nemzetközileg is számontartott évkönyve, a *Műveltség és Hagyomány*. Az eltelt harminc esztendő alatt a debreceni egyetem Néprajzi Tanszéke jelentős utat tett meg, az aránylag fiatal intézmény az európai néprajzi kutatás által figyelemmel kísért jelentős tudományos műhellyé nőtte ki magát a szakemberképzésben betöltött fontos szerepe mellett. Az 1979-ben megrendezett jubileumi találkozón, amelyen csaknem minden régi hallgatója megjelent a tanszéknek, több előadás foglalkozott az intézet eredményeinek számbavételével, értékelésével. (A rendezvény anyaga megjelent *A Néprajzi Tanszék harminc éve* címen a *Folklór és etnográfia* 4. számaként, Debrecen, 1979.) A **Gunda Béla** professzor sokrétű munkássága által megteremtett intézeti bázis; a nagy szakmai megalapozottsággal folyó oktató- és nevelőmunka, a széles nemzetközi kapcsolatrendszerbe épülő igényes tudományos munka, a magas színvonalú oktatás és kutatás feltételeit biztosító könyvtár és adattár szilárd alapot jelent a negyedik évtizedébe lépett tanszék további fejlődéséhez.

Az 1970-es évek végén újabb szakasz nyílt a tanszék életében. 1978-tól **Ujváry Zoltán** vette át a tanszék vezetését, aki 1979-ben kapta meg egyetemi tanári kinevezését, és ez évtől ő irányítja az akadémiai kutatóhely munkáját is.

Ujváry Zoltán professzor neve nem ismeretlen tudományunk művelői előtt. A debreceni egyetemen eltöltött több mint negyed százados tevékenysége a napi oktatási, intézeti feladatokon túl rendkívül eredményes tudományos munkával párosult.

Ujváry Zoltán professzor gyűjtés közben a gömöri Páskaházán

Korábbi nagyszabású könyve, egyben kandidátusi disszertációja: *Az agrárkultusz kutatása a magyar és az európai folklórban* (Debrecen, 1969.) nemcsak a hazai néprajztudomány területén, hanem külföldön is feltűnést keltett, és e munkájáért 1969-ben megkapta a nemzetközi Pitrè-díjat. E monográfia óta számos szacikke, tanulmánya mellett könyveinek egész sora látott napvilágot, egyik legutóbbi szép munkája az Európa Könyvkiadó gondozásában a Magyar Helikon sorozatban megjelent gömöri magyar népballada és népdalgyűjtése (*Szállj el, fecskemadár*. Bp, 1980.). Az elmúlt néhány év alatt megjelent hat könyvéről nemrég olvashattunk nagyraértékelő szaktudományi számbavételt (Küllös Imola: *Ujváry Zoltán újabb könyveiről*. Forrás 13. Kecskemét, 1981. október, 87–89. 1.). Ujváry Zoltán tudományos munkásságának legfontosabb jellemzője, hogy mindig gazdag recens tényanyagra, alapos terepmunkára támaszkodik feldolgozásaiban, amelyhez a nemzetközi elméleti szakirodalom beható ismerete, a vizsgált jelenségeknek rendszertani, társadalmi funkcionális összefüggésekben való szemlélete kapcsolódik. Érdeklődésének középpontjában a népszokások, népi színjátékok állnak. Természetesen a folklór széles területéről számos más témakörben is jelentek meg írásai, amint az egyetemi oktatómunka is igényli a sokoldalúságot. Különösen nagy hangsúlyt helyez feldolgozásaiban a szokások funkcióira, átalakulásuk, változásuk folyamatára, a népek közötti átadás-átvétel kérdéseire; az interetnikus kapcsola-

tok, migrációs folyamatok hatásaira. Újszerű vizsgálati módszerével több megkövült tudományos megállapítást sikerült módosítania.

Az intenzív tudományos kutatómunkával összhangban Ujváry Zoltán tevékenyen fáradozik a tanszéki publikációs lehetőség bővítésén. Az ő szerkesztésében indult meg néhány éve (1978-tól) a tanszék kismonográfia sorozata *Studia Folkloristica et Ethnographica* címen, amely a hatodik köteténél tart. E mellett az oktatási és kutatási segédanyagok, jegyzetek, előadások, kérdőívek, gyűjtések közreadására alkalmas rövid átfutási idejű rotaprintes házi kiadványt is megindított *Folklór és etnográfia* címen. A nemzetközi tudományos kapcsolatok szélesítése érdekében 1979-től a Műveltség és Hagyomány *Ethnographica et Folkloristica Carpathica* kötetcímmel két évenként idegen nyelven jelenik meg Ujváry Zoltán szerkesztésében. A tanszéki publikációs fórum kibővítésével arra törekszik, hogy minél több kutatót bevonjon a kiadványok szerzői közé. Erről bizonyodik az évkönyv legutóbbi, Gunda Bélát 70. születésnapja alkalmából köszöntő ünnepi – egyben jubiláló – 20. száma.

A tanszék oktató és tudományos tevékenységének feltételei az utóbbi években kedvezően alakultak, noha éppen ezekben az években érték el a tanszék főszakos hallgatói a legnagyobb létszámot: az öt évfolyamon összesen 44 néprajz szakos hallgató tanul, legnépesebb az V. évfolyam 12 fős hallgatói létszámmal. Ezen kívül még tíz levelező hallgató is látogatja az órákat. (Az 1970-es évek közepéig átlagosan 30 hallgatója volt a tanszéknek.) Az évfolyamok szerint differenciálódó oktatómunka elsősorban a tanszék négy oktatójára hárul, de az akadémiai kutatóhely dolgozói, valamint külső előadók is részt vállalnak a feladatokból. Az anyagi kultúra köréből Gunda Béla professzoron kívül Dám László adjunktus és Bódi Erzsébet tudományos munkatárs; a folklór területéről Ujváry Zoltán professzoron kívül Bartha Elek tanársegéd és Barna Gábor tudományos munkatárs tart előadásokat és szemináriumokat a tanszék keretén belül. (Az 1981/82. tanév órabeosztását és tananyagát a beszámolóhoz csatolva közöljük.) Az oktatómunka hatékonyságáról beszédesen tanúskodnak az 1981. évi Országos Tudományos Diákköri Konferencia eredményei, amelyen a tanszékről 8 hallgató szerepelt pályázattal, és mindegyik díjazásban részesült, mégpedig három nívódíj (Bereczki Ibo-lya, Cseri Miklós és Pintér István) egy kiemelt első díj (Kertész Judit) és további négy 2–3. díj jelzi a hallgatók szakmai felkészültségét.

A tanszéken folyó szakemberképzésről Ujváry Zoltán egy korábbi interjúban a következőképpen szolt: „Célunk és feladatunk elsősorban az, hogy tudományos és muzeológiai munkára készítsük fel a hallgatókat. Jó muzeológus nincs tudományos felkészültség nélkül, éppen ezért a tudományos profil áll az első helyen. Alapelvünk, hogy a leendő szakemberek az ötödik év végéig legalább egy önálló cikk, tanulmány vagy közlemény elkészítésével bizonyítsák a tudományágban való jártasságukat. Az oktatómunkában a terepmunkát tartjuk a legfontosabbnak, azt, hogy a hallgatók kellő tapasztalatra, gyakorlatra tegyenek szert a gyűjtésben. Három fő kutatási területünk van: Szatmár és Bereg, a Zempléni hegység falvai, valamint újabban a gömri palócok lakta – Magyarországon ill. Csehszlovákiában levő – települések. A folklór, szokások, használati tárgyak és a népköltészeti anyag – éppen úgy érdekelnek bennünket, mint az interetnikus összefüggések.” Ennek a tervszerű, nagy hagyománnyal rendelkező oktatómunkának eredményessége a tudományszak közép- és fiatalabb generációjának szakmai tevékenységében is lemérhető. Az elmúlt harminc esztendő alatt több mint 120 et-

nográfus végzett a tanszéken, akik sorából számos, szakmailag elismert tudományos kutató és muzeológus került ki.

Az oktatással szorosan összefonódó kutató- és tudományos feldolgozó munka méretéről is árulkodik az intézeti adattár (közismert rövidítéssel DENIA) rendkívül gazdag tartalmú, félszázézer lapot kitevő anyaga, a közel 3000 adattári tétele. (E jelentős gyűjtemény anyagának egy részéről korábban tájékoztató is megjelent: *A KLTE Néprajzi Intézetében készült dolgozatok bibliográfiája 1949–1974*. Debrecen–Szolnok, 1974.) Ehhez csatlakozik az ugyancsak több tízezer fényképfelvételt őrző fotótár és az egyre bővülő hangarchívum. A napjainkra 12 000 kötetet meghaladó tanszéki könyvtár pedig az oktató- és tudományos munkához egyaránt nélkülözhetetlen kiemelkedő értékű szakkönyv-állománnyal rendelkezik. A tanszéki könyvtár közel száz külföldi intézettel, egyetemmel, múzeummal áll aktív cserekapcsolatban, mint ahogyan csaknem minden hazai néprajzi érdekeltségű intézménnyel. A rendkívül széles nemzetközi kapcsolatokat ápolását szolgálja a kiadványcserén túl a külföldi kutatók rendszeres meghívása, valamint a tanszéki dolgozók külföldi tanulmányútjai, konferenciákon való részvétele. Természetesen a magyar néprajztudomány közéletében is aktív a tanszék dolgozóinak jelenléte, bizonyítja ezt számos kollektív munka mellett az olyan országos vállalkozásokban való közreműködésük, mint a Magyar Néprajzi Lexikon, az Új Magyarország Néprajza vagy a Magyar Néprajzi Atlasz, hogy csak a legfontosabbakat említsük.

A tanszék és az akadémiai kutatóhely Ujváry Zoltán professzor által irányított összehangolt kutatási programjának a közeljövőre vonatkozó terveiből új szempontként említhető a gömöri palócok kutatása. Ezen a területen a tanszék munkatársain kívül eddig mások lényegében még nem végeztek tudományos kutatást. A számos tanulságot ígérő terepmunkák alapján e terület néprajzi monográfiájának elkészítése szerepel a tervekben. Ezen túl továbbra is fontos helyet kap a tudományos programban a szlovák–magyar interetnikus kapcsolatok tanulmányozása, valamint a krakkói Jagelló Egyetem néprajzi tanszékével együttműködve a kevesek által ismert egyetlen magyarországi lengyel település, Istvánmajor néprajzi feldolgozása.

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszékén tartott előadások és szemináriumok az 1981/82. tanévben

I. félév

I. évfolyam

Dám László: Bevezetés az etnográfiaiba. Heti 2 óra

Barna Gábor: Bevezetés a folklórbába. Heti 2 óra

Bódi Erzsébet: Forrásismeret. Heti 2 óra

Dám László – Barna Gábor: Néprajzi szeminárium. Heti 2 óra

II. évfolyam

Ujváry Zoltán: A magyar nép szellemi műveltsége (Agrárkultusz). Heti 2 óra

Bartha Elek: A világ népeinek néprajza (A finnugor népek). Heti 2 óra
Módy György: Bevezetés az archeológiába. Heti 1 óra
Dám László: A magyar nép anyagi műveltsége (Társadalomnéprajz). Heti 2 óra
 Speciálkollégium. Heti 1 óra
Bartha Elek – Dám László: Néprajzi szeminárium. Heti 2 óra

III. évfolyam

Gunda Béla: A magyar nép anyagi műveltsége (Földművelés). Heti 2 óra
Bartha Elek: A magyar nép szellemi műveltsége (Népköltészet I.). Heti 2 óra
Gunda Béla: Általános néprajz. Heti 2 óra
 Speciálkollégium. Heti 2 óra
Ujváry Zoltán – Dám László: Néprajzi szeminárium. Heti 2 óra

IV. évfolyam

Ujváry Zoltán: A magyar nép szellemi műveltsége (Dramatikus játékok). Heti 2 óra
Dám László: A magyar nép anyagi műveltsége (Település, építkezés). Heti 2 óra
 Speciálkollégium. Heti 2 óra
Ujváry Zoltán – Dám László: Néprajzi szeminárium. Heti 2 óra

V. évfolyam

Módy György: Általános muzeológia. Heti 2 óra

Speciálkollégiumok

Gunda Béla: A néprajz újabb módszerei
Bartha Elek: Vallási néprajz
Szabadsfalvi József: Magyar népi kerámia

II. félév

I. évfolyam

Dám László: A magyar nép anyagi műveltsége (Gyűjtögető, zsákmányoló gazdálkodás).
 Heti 2 óra
Bartha Elek: A magyar nép szellemi műveltsége (Kalendáris szokások). Heti 2 óra
Szabó László: Etnikai csoportok. Heti 2 óra
 Speciálkollégium. Heti 2 óra
Bartha Elek – Dám László: Néprajzi szeminárium. Heti 2 óra

II. évfolyam

Bartha Elek: A magyar nép szellemi műveltsége (A társadalmi élet folklórja). Heti 2 óra
Dankó Imre: A világ népeinek néprajza. Heti 2 óra
Módy György: Bevezetés az archeológiába. Heti 1 óra
 Speciálkollégium. Heti 2 óra
Bartha Elek – Dám László: Néprajzi szeminárium. Heti 2 óra
Dám László: Laboratóriumi gyakorlat. Heti 2 óra

III. évfolyam

Ujváry Zoltán: A magyar nép szellemi műveltsége (Népköltészet II.). Heti 2 óra

Dám László: A magyar nép anyagi műveltsége (Állattartás). Heti 2 óra

Dankó Imre: Általános néprajz. Heti 1 óra

Speciálkollégium. Heti 2 óra

Ujváry Zoltán – Dám László: Néprajzi szeminárium. Heti 2 óra

IV. évfolyam

Ujváry Zoltán: A magyar nép szellemi műveltsége (Népköltészet III.). Heti 2 óra

Szabadfalvi József: A magyar nép anyagi műveltsége (A népi kultúra táji tagolódása).
Heti 2 óra

Módy György: Általános és néprajzi muzeológia. Heti 2 óra

Speciálkollégium. Heti 2 óra

Ujváry Zoltán: Néprajzi szeminárium. Heti 2 óra.

Speciálkollégiumok

Gunda Béla: Kulturális ökológia

Vekkerdi József: Ciganológia

Bódi Erzsébet: Az európai néprajz forrásai

Módy György: Magyar településtörténet

KUTATÓINK ÉLETÉBŐL

Gunda Béla köszöntése

Társaságunk 1981. november 11-én a Magyar Tudományos Akadémián plenáris ülésen köszöntötte alelnökét, Gunda Béla Herder-díjas egyetemi tanárt 70. születésnapja alkalmából. Az ünnepi ülésen elnöklő Kurucz Bertalan, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum főigazgatója, Társaságunk alelnöke köszöntő beszédben méltatta Gunda Béla professzor fáradhatatlan és sokoldalú tudományos, oktató, tudományos-szervező tevékenységét, a széles körű nemzetközi tudományos kapcsolatok kiépítésére tett fáradozásainak eredményességét. Egyben köszönetét fejezte ki a tanítványok nevében is.

A megleghangú köszöntés után Balassa Iván Herder-díjas, Társaságunk szakfolyóirata Szerkesztő Bizottságának elnöke a Bizottság részéről köszöntötte Gunda Bélát, és átadta az Ethnographia 1981/2–3. számának díszkötésbe foglalt példányát, amely számot Gunda Bélának ajánlott tanulmányok alkotják. Balassa Iván egyben tolmácsolta a Nyelvtudományi Társaság jókívánatait is.

A családias hangulatú ünnepség kedves színfoltja volt Kersti Björklöf svéd kutatónő köszöntése, aki megemlékezett Gunda Béla svédországi kutatásairól, és kifejezte a külföldi kollégák nagyrabecsülését.

A köszöntések után Gunda Béla *Mi a magyar?* címmel tartotta meg plenáris előadását. A tudománytörténeti alapozottságú elemzésben nagy hangsúlyt helyezett a hagyomány fogalmának értelmezésére, a nyelv szerepére, a fontosabb kulturális tényezők ismertetésére. A sokoldalú megközelítés eredményeként azt szűrhattuk le, hogy a magyar fogalmába minden beletartozik, ami a nemzet produktuma a múltban és jelenben egyaránt.

Selmeczi Kovács Attila

Kresz Mária kitüntetése

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1981. januárjában a Munka Érdemrend arany fokozatával ismerte el Kresz Mária sokoldalú és eredményes tudományos, muzeológiai és közművelődési munkásságát, miután a Néprajzi Múzeumban töltött közel 40 éves szolgálat után nyugállományba vonult. Kresz Máriát legutóbb 1979-ben ünnepeltük, 60. születésnapja alkalmából. Ennek tiszteletére intézménye a Néprajzi Értéksítő teljes 1977-es évfolyamát neki szentelte, közreadva benne Kresz Mária 1979-ig megjelent műveinek bibliográfiáját, továbbá 1978-ban megvédett kandidátusi értekezésének egy fejezetét, amely a Néprajzi Múzeum Kerámiagyűjteménye és egyben a magyarországi népi fazekasság kutatása történetének az összefoglalását adja. Kresz Mária nyugdíjazása után sem válik meg végleg a Néprajzi Múzeumtól; rövidebb munkaidőben ugyan, de rendszeresen bejár oda dolgozni és osztozik annak a gyűjteménynek szerzeményezési, rendszerezési és kiállítási gondjaiban, amelynek mai formájában való létrehozásán az elmúlt évtizedek során oly lelkesen fáradozott.

A Magyar Néprajzi Társaság gratulál Kresz Mária magas kitüntetéséhez, kívánva erőt és egészséget a további sikeres munkálkodáshoz.

K. Csilléry Klára

Dankó Imre köszöntése

A TIT Hajdú-Bihar megyei Szervezete és a Déri Múzeum Baráti Köre 1982. január 22-én néprajzi előadói konferenciát rendezett Dankó Imre kandidátus, megyei múzeumigazgató 60. születésnapja alkalmából. Az országos hatáskörű ülést Debrecenben, a nemrég felépült impozáns Kölcsény Ferenc Művelődési Központ konferenciatermében tartották meg. A konferencia elnöki megnyitóbeszédét Selmeczi László kandidátus, a Művelődési Minisztérium Múzeumi Osztályának vezetője mondta, majd Balassa Iván, a történelemtudományok doktora, a TIT Országos Néprajzi Választmányának elnöke köszöntötte az ünnepeltet, nagyra értékelve a tudományszervezésben és az ismeretterjesztésben kifejtett eredményes tevékenységét. Az országos és megyei intézmények képviselőinek üdvözlései után hangzott el az ülészak négy előadása, amely tematikája kapcsolódott Dankó Imre tudományos munkásságához. A népi építészeti kutatások, elsősorban a gazdasági épületek vizsgálatának tanulságait Füzes Endre foglalta össze. Az árucserre kérdését mint a kultúra egyik fontos meghatározó tényezőjét értékelte Andrásfalvy Bertalan. Ezt követően Varga Gyula Hajdú-Bihar megye népművészeti jellemzőit tekintette át. Ujváry Zoltán pedig a folklór jelenségek kárpát-medencei migrációját, annak lényeges jellemzőit vette vizsgálat alá.

Gáborján Alice 60 éves

Köszöntjük Gáborján Alicet, aki több mint 30 évi, 1954 óta a Néprajzi Múzeumhoz kötődő néprajzkutatói munkássága során számos jelentős eredménnyel, gondosan mérlegelt és történeti távlatokba, európai összefüggésekbe állított megállapítással járult hozzá tudományunk előrehaladásához. A minél megalapozottabb kutatás érdekében vizsgálódási körét a népi kultúra két egymással szoros összefüggésben levő jelenségcsoportjára koncentrált, a ruházkodási ipar és a népviselet területére. Sokat köszönhetünk a lábbelikre, velük kapcsolatban a csizmadiamesterségre és a bőrkikészítésre, nemkülönben a felsőruhákra, köztük különösen a szürre vonatkozó, beható vizsgálódásainak. Kutatásai a magyar népviselet új szempontú összegezését is célozták, erről szóló értekezésének a Néprajzi Értesítő 1976-ban teljes évfolyamot szentelt. Gáborján Alice, élve a múzeumi kutató lehetőségeivel, az általa tanulmányozott két nagyobb témakörből átfogó kiállítást is rendezett, 1964-ben „Ember és cipő”, 1977-ben „A szűr” címmel. Ünnepeltünk munkásságát a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1981-ben, nyugállományba vonulása alkalmából a Munka Érdemrend ezüst fokozatával ismerte el. Gratulálunk a magas kitüntetéshez, további sikeres munkában gazdag éveket kívánva.

K. Csilléry Klára

Móra Ferenc Emlékérmes kutatóink

A kimagasló muzeológiai munkáért adományozott *Móra Ferenc Emlékérmes* következő etnográfusaink kapták meg 1981-ben:

Balassa Iván Herder-díjas, a történelemtudományok (néprajz) doktora, a Magyar Mezőgazdasági Múzeum főigazgatóhelyettese, Társaságunk alelnöke. Tevékenységének fő területe az agrármuzeológia, a földművelés történeti-néprajzi kutatása, Tokajhegyalja szőlő- és bortermelésének történeti vizsgálata, munkaeszköztörténeti kutatás és archíválás. Nevéhez fűződik a Mezőgazdasági Múzeum keretében működő Munkaeszköztörténeti Archivum kiépítése és nemzetközi rangra emelése, aminek következtében az archivum fontos bázisát jelenti a nemzetközileg összehangolt európai munkaeszköztörténeti kutatásoknak. Ezen túl **Balassa Iván** jelentős érdemeket szerzett a magyarországi nemzetiségek néprajzának kutatásában valamint a néprajztudomány eredményeinek a közművelődésbe való bekapcsolásában.

Kerecsényi Edit a nagykanizsai Thury György Múzeum igazgatója, 1951-től dolgozik a múzeumban. Jelentős néprajzi és történeti valamint képzőművészeti gyűjteményt hozott létre. Kiállításrendező tevékenysége, sokrétű gyűjtőmunkája mellett eredményes tudományos feldolgozómunkát végzett a népi méhészkedés, az erdei gyűjtögetés és háziipar, valamint a zalai délszlávok történetének és néprajzának terén. Kiterjedt társadami munkát fejt ki a honismereti mozgalomban és az ismeretterjesztésben.

Szabadfalvi József kandidátus, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei múzeumi szervezet igazgatója. Csaknem egy évtizedes megyei múzeumigazgatói tevékenysége során a megyei múzeumi hálózatot jelentősen fejlesztette, számottevő eredményt ért el a gyűjteménygyarapítás, kiállítási, közművelődési és kutató-feldolgozó munkában, valamint a tárgyvédelem feltételeinek, a múzeumi szakágak arányos fejlesztésének terén is. Munkássága nyomán jól képzett és eredményesen tevékenykedő szakembergárdával rendelkezik a megyei múzeumi szervezet. — Erről a múzeum rendkívül gazdag és sokrétű néprajzi kiadványai is tanúskodnak.

KISEBB HÍREK

Az 1981. szeptember 9–11. között az ausztriai Kittseeben rendezett 14. Nemzetközi Fazekasság szimpozionon Kresz Mária kandidátus és Nagybakai Péter előadással képviselték a hazai szakkutatást.

*

1981. december 2-án az Eötvös Loránd Tudományegyetemen plenáris ülés keretében emlékezett meg Társaságunk Manga János munkásságáról. Az emlékülést a Folklor Szakosztály szervezte, amelyen öt előadás méltatta a 70. éve született tudós sokrétű tevékenységét.

*

A túrkevei Finta Múzeum fennállásának 30. évfordulója alkalmából 1981. október 30-án „A kismúzeumok szerepe és feladatai a tudományos kutatásban és a közművelődésben” címen tudományos ülést rendezett. Ez időre a múzeum kiadásában jubileumi tanulmánykötet látott napvilágot, amely gazdag néprajzi anyagot is tartalmaz.

*

A Debreceni Akadémiai Bizottság Néprajzi Munkabizottsága Gunda Béla Herder-díjas egyetemi tanár elnökletével idei első ülését Karcagon tartotta meg. A Györffy István Nagykun Múzeumban és a városi Művelődési Központban lezajlott munkaülés központi témája Örsi Julianna *Egy nagykun város társadalomszervezete a 18–20. században* című munkájának megvitatása volt.

*

Társaságunk Társadalomnéprajzi Szakosztálya hasznos gyakorlati témát választott 1982. február 10-én tartott ülésére: „Falú és városmonográfiák az 1970-es években” címmel sokoldalú áttekintést nyújtott a helyi tanácsok gondozásában megjelentetett monográfiákról, tanulmánykötetektől. Dankó Imre a helyi kiadói tevékenység problémáiról, Juhász Antal a kiadványoknak az anyagi kultúra kutatásában betöltött szerepéről, Szilágyi Miklós az agrártörténet, a társadalomtörténet és a néprajz összefüggéseiről, Niedermüller Péter pedig a helyi folklórkutatások eredményeiről szolt kritikai hangvételű előadásában. A többszemponú értékelés és az általa kiváltott aktív vita feltétlenül hozzájárul szaktudományunk fejlődésének felméréséhez, a további feladatok pontosabb körvonalazásához.

*

A Szovjet Tudományos Akadémia NAUKA Kiadója orosz nyelven megjelenteti – a SZUTA moszkvai Néprajzi Intézetének javaslatára, Ju. V. Bromlej akadémiai főtít-

kár támogatásával – Veres Péternek, az MTA Néprajzi Kutató Csoport tudományos főmunkatársának kandidátusi disszertációját. A szovjet néprajzi sorozatban önálló műként megjelenő monográfia címe: *A magyar nép etnogenezise és korai etnikai története*. A kiadásra kerülő könyv a Szovjet és Magyar Tudományos Akadémiák által a múlt év őszén jóváhagyott ötéves együttműködési terv azon pontjához kapcsolódik, amely Közép- és Kelet-Európa népei hagyományos kultúrájának összehasonlító vizsgálatát tűzte ki célul. A 20 ívnyi terjedelmű mű szerkesztője V. P. Susarin a tudományok doktora, a Szovjet–Magyar Történész Vegyesbizottság volt titkára. A könyv legfontosabb eredményeit a szerző magyar nyelven összefoglalta *A magyar őstörténet a néprajztudomány szemszögéből* című tanulmányában az Ethnographia 1981/1. számában, valamint a Népi Kultúra–Népi Társadalom évkönyv 1982. számában *A magyar nép kialakulása* c. munkájában.

Új akadémiai munkaközösség alakult

A magyar őstörténeti kutatások összefogása, egységesebbé és céltudatosabbá tétele érdekében az MTA Nyelv- és Irodalomtudományi, valamint Filozófiai és Történettudományi Osztálya Magyar Őstörténeti Munkaközösség létrehozását határozta el. A magyar őstörténeti kutatások jövőjének alakítása, illetőleg a tudományág fejlesztése céljából a munkaközösség a következő feladatköröket kívánja ellátni. Tisztázni igyekszik a magyar őstörténet kutatásában fölmerülő elvi kérdéseket. Előkészíti egy interdiszciplinárisan megalapozott, korszerű magyar őstörténeti mű kiadását. Fórumot biztosít őstörténeti témák előadására és megvitatására. Az illetékes tudományos osztályok felkérésére véleményt nyilvánít az őstörténet kérdéseit érintő ügyekben.

A munkaközösség elnöke **Benkő Lóránd** akadémikus, társelnökök: **Székely György** akadémiai levelező tag és **Czeglédy Károly** egyetemi tanár, titkár: **Erdélyi István** osztályvezető, tudományok doktora. A magyar őstörténet bonyolult problematikája miatt több néprajzkutató is részt vesz a munkaközösség munkájában, amely jó alkalmat ad az új Magyarország Néprajza etnogenezissel foglalkozó fejezetének megvitatására. A megalakulás után az első tudományos vitaülés 1981. május 13-án volt, amelyen **Bartha Antal**, az MTA Néprajzi Kutató Csoport tudományos tanácsadója „A magyar őstörténet fogalma” c. előadása illetve **Veres Péter** „A magyar nép etnikai történetének vázlata” korreferátuma hangzott el. Ezt **Erdélyi István** hozzászólása követte. Mind a két tanulmány az Acta Historicában került publikálásra. A következő előadással egybekötött munkaulést 1981. december 17-én tartották, amelyen **Vásáry István** a baskíriai őshaza kérdésével foglalkozott. Felkért hozzászóló **Fodor István**, a Nemzeti Múzeum osztályvezetője volt. A vita második része 1982. február 18-án folytatódott **Váczai Péter** felszólalásával. Április 1-én **Czeglédy Károly** tartott előadást a kaukázusi magyar őshaza kérdéseiről. A munkaközösség **Györffy György** javaslatára tervbe vette az első magyar őstörténeti lexikon elkészítését, amelynek szerkesztő bizottságában néprajzkutatók is helyet foglalnak, jelezve az etnológiai szemlélet termékenyítő behatolását az etnogenetikai rekonstrukciókba, melyek nélkülözhetetlen eszközei az őstörténeti kutatásnak.

Erdélyi István külföldi tanulmányútja miatt a munkaközösség vezetősége az 1982. évre **Veres Pétert** bízta meg a titkári teendőök ellátásával.

Néprajzi hírek Ausztriából

1. A bécsi Collegium Hungaricum kiállítási termében 1981. december 3-án nyitotta meg Gaál Károly professzor a Tiszafüred vidéki fazekasságot bemutató kiállítást, amelyet Fűvessy Anikó rendezett. A kiállítás a XIX. század eleji daraboktól kezdve a mai fazekasok készítményéig tanulságosan tájékoztat a Közép-Tisza vidékének kerámijáról.

2. A bécsi egyetem Néprajzi Intézetében (Institut für Volkskunde) 1981. december 16-án ünnepelték Wolfram Richard professzor nyolcvanadik születésnapját. Az osztrák néprajz doyenjét Gaál Károly professzor, tanszéki utódja köszöntötte. Bockhorn Olaf bemutatta a Wolfram Richard tiszteletére megjelenő emlékkönyvet, szóltak a tanítványok is. A magyar és a külföldi kollégák nevében Gunda Béla köszöntötte a kitűnő osztrák néprajzkutatót, akinek számunkra különösen fontos *Prinzipien und Probleme der Brauchtumsforschung* (1972) c. könyve.

3. Megjelentek *Minderheiten- und Regionalkultur* címen a 4. Ethnographia Panonica symposion (Bernstein, 1978) előadásai. A tartalmas kötetben több magyar kutató tanulmányát olvashatjuk. Balassa Iván Herder, Bécs és Magyarország címen közöl tanulmányt. Barabás Jenő — számos elméleti kérdést is felvetve — a nyugatmagyarországi kulturális régiókat elemzi. Nagy Ilona a Szent Péter-legendákról, Timaffy László a kisalföldi történeti mondákról, Kerecsényi Edit a zalai horvátokról írt a kötetben, amely Gaál Károly, Bockhorn Olaf és Zucker Irene gondos szerkesztésében jelent meg. Pannónia ma is mint a múltban sok mindent be tud fogadni. Erre utal a kötetben Vlăduțiu Ion tanulmánya, aki a román regionális néprajzi kutatásokról írt.

4. Kevesen tudják, hogy az 1930-as évek végén többször is kedves látogatója volt a Néprajzi Múzeumnak az osztrák Donner Etta, aki már akkor egy eredményes libériai expedícióban vett részt. Donner Etta a Néprajzi Múzeumban Fuszek Rudolf gazdag libériai gyűjteményét tanulmányozta. Ezt a gyűjteményt akkor nem valami elismertő érdeklődés kísérte Magyarországon. Érdemes lenne gróf Zichy István rideg hangú köszönőlevelét publikálni. Donner Etta tanulmányainak eredménye meg is jelent a Baessler-Archívban (23. k. 1940. 56–110. l.) *Kunst und Handwerk in Nordostliberia* címen. Donner Etta később afrikánisztikai kutatásait félbehagyva Dél- és Közép-Amerika néprajzával foglalkozott s a néprajz különböző nemzetközi szervezeteiben tevékenykedett. Mindig nagy barátja volt hazánknak, a magyar néprajznak. Etta Becker-Donner (a Becker nevét férje után vette fel) 1975-ben halt meg, mint a bécsi Museum für Völkerkunde igazgatója. Tiszteletére a múzeum emlékkiállítást rendezett, amelyen bemutatják dél- és középamerikai gyűjteményének kiemelkedő darabjait, könyveit, tanulmányait, a terepen készített feljegyzéseit. A vitrinek alatt ott látjuk egyetemista jegyzeteit, különböző emléktárgyait. Az emlékkiállításról utódja, Manndorff Hans professzor munkatársaival együtt kitűnő tájékoztatót adott ki, amelyben ismerteti Becker-Donner Etta kutatásait, életét s közli bibliográfiáját.

5. Becker-Donner Etta kezdeményezésére jött létre a Museum für Völkerkunde egyedülálló hangszerkiállítása, amelyet újárendezve 1975-ben ismét megnyitottak. A kiállítás azóta is a szakemberek és a nagyközönség érdeklődésének előterében áll. A közel 1300 kiállított hangszer kitűnően reprezentálja az Európán kívüli népek hangszerait, amelyet Hornbostel, Sachs, Schaeffner csoportosításait figyelembe véve állítottak

ki. A kiállításról *Musikinstrumente der Völker* címen katalógust adtak ki. A szerzője Afganisztán néprajzának kutatója Janata Alfred. Az európai hangszereket csak gyér anyag képviseli. Kívánatos lenne a Museum für Völkerkunde gyűjteményét néhány magyar hangszerrel kiegészíteni.

Gunda Béla

KUTATÓMUNKA

Kál-völgyi néprajzi kutatások

Több éves előzetes helyszíni és levéltári tájékozódás után 1981-ben megkezdődött a veszprémi Bakonyi Múzeum szervezésében és anyagi támogatásával a Balatonfelvidék egyik legszebb és egységes medencéjének, a Tapolcai medencétől keletre fekvő Kál-völgynek történeti és néprajzi kutatása. (A kutatómunka szervezését és irányítását Lackovits Emőke végzi.) A terület falvai: Kővágóórs (a XVIII. századtól a XX. század elejéig evangélikus többségű a lakossága), Köveskál, Balatonhenye, Monosló (a XVIII. századtól a XX. század elejéig lakossága református többségű volt), Szentbékállá, Mindszentkál, Kékkút, Salföld (lakossága a XVIII. századtól napjainkig római katolikus többségű). A kutatás megszervezését és megkezdését indokolja, hogy Jankó János és Vajkai Aurél rendkívül jelentős Balaton melléki kutatásai és publikációi ellenére Veszprém megye néprajzi vizsgálata meglehetősen szegényes. A terület kiválasztását földrajzi összefüggésén kívül társadalmi és vallási rétegzettség, lakosságának a későközépkortól a XX. századig igazolható kontinuitása teszi indokolttá. Mindezek mellett figyelembe vettük azt is, hogy megyénk földrajzi tájain mily kevéssé kutatott a kisnemesség kultúrája, valamint a Balaton-mellék (bár ez a munka az északi és a déli oldalt egyaránt vizsgálja, a határt északon Kővágóórsnél húzza meg) és Szentgál kivételével egyetlen területről sem rendelkezünk komplex monográfikus feldolgozással. Esetünkben a kiválasztott községek a kisnemesség és a paraszti társadalom rétegeinek, a különböző vallásfelekezetek kultúrájának jellegzetességét reprezentálják. A kutatással szeretnénk megrajzolni azokat a tényezőket, amelyek a terület lakosságának kultúráját alakították. Igyekszünk feltárni azokat a hatásokat, amelyek a területet érték. Célunk az, hogy jellemezzük a vidék népének a kultúráját és elhelyezzük a területet a környező földrajzi tájakba, majd a Dunántúl egészébe.

A tervek szerint a kutatás eredménye a Veszprém megyei Múzeumi Igazgatóság kiadványaként 1986-ban lát napvilágot „A Kál-völgyi községek története és néprajza” címmel kb. 50 ív terjedelemben. A helyszíni és a levéltári gyűjtőmunkát 1984 tavaszáig befejezzük, a kész tanulmányokat 1985. szeptember 30-ig adjuk le a veszprémi Bakonyi Múzeumba.

A munka kollektív vállalkozás. Tekintve Veszprém megye etnográfus szakemberekkel való szűkös ellátottságát, a kutatómunka dunántúli és budapesti etnográfusok bevonásával folyik.

A történeti és demográfiai kutatást Veress D. Csaba történész, a Bakonyi Múzeum munkatársa, a forrásfeltárást és a vallási viszonyok elemzését Horváth József kanonok, püspöki könyvtáros végzi.

A néprajzi kutatás több nagy témakört ölel fel, amelyet egy-egy etnográfus szakember vizsgál. A munka nyelvjárási és szókészletteni vizsgálattal is kiegészül. A társadalmi rétegződést Molnár Mária (Néprajzi Múzeum, Budapest), Molnár Ágnes (Rippl-Rónai Múzeum, Kaposvár), Lackovits Emőke (Bakonyi Múzeum, Veszprém) elemzi. A házassági, életkori, társadalmi, foglalkozási és községek közötti kapcsolatok rendszerét

Gergely Katalin, Tátrai Zsuzsanna (MTA Néprajzi Kutató Csoport, Budapest), Molnár Mária, Molnár Ágnes vizsgálják. A községek családjait, a családstruktúrát, a családi életet és a családi kapcsolatokat Lackovits Emőke kutatja. A hitélet, az erkölcsi felfogás és a felekezetek közötti kapcsolatok kutatója Madar Ilona (Budapest). A falusi társadalom a temetőken c. témát Madar Ilona és Lackovits Emőke dolgozza fel. A gazdálkodás vizsgálata a következő területekre terjed ki: a földművelés, rét- és legelőgazdálkodás valamint az istálló állattartás Selmeczi Kovács Attila (MTA Néprajzi Kutató Csoport, Budapest), a legeltető állattartás Törő László (Bakonyi Múzeum, Veszprém), a szőlő-, gyümölcs- és kertkultúra, valamint a borral való gazdálkodás Csoma Zsigmond (Magyar Mezőgazdasági Múzeum, Budapest) témakörét alkotja. A települést, telekformákat és az építkezést Lukács László (István király Múzeum, Székesfehérvár), a lakáskultúrát Lackovits Emőke, a táplálkozást Knézy Judit (Magyar Mezőgazdasági Múzeum, Budapest), a viseletet Gergely Katalin kutatja. A jogszokásokat és szokásjogot Gelencsér József jogtanácsos (Székesfehérvár), a naptári év szokásait Szabóné Borók Edit tanítónő, önkéntes néprajzi gyűjtő (Padragkút), az emberélet fordulóihoz kapcsolódó szokásokat pedig Molnár Ágnes gyűjti és dolgozza fel. A községek lakóinak nyelvjárását, a tájszótár összeállítását és a szókészleteti vizsgálatot Sófalviné Tamás Márta tanítónő, önkéntes néprajzi gyűjtő (Szentgál) végzi. Az a megtiszteltetés érte a munkaközösséget, hogy a kutatások iránt Gunda Béla egyetemi tanár is érdeklődik, aki 1982 tavaszától tervezi bekapcsolódását a népi teherhordás feldolgozásával.

Az elmúlt évben Balatonhenyén, Köveskálón és Szentbékállán végeztünk helyszíni gyűjtést: a társadalmi rétegződés, a kapcsolatok rendszere, a családok, a családstruktúra, családi élet, hit- és erkölcsi élet, a falusi társadalom a temetőken, a gazdálkodás: földművelés és istálló állattartás, a bor- és szőlőkultúra, a település, építkezés és lakáskultúra, a jogszokások és szokásjog témakörökben. A gyűjtőutak, valamint az ezeket megelőző próbagyűjtések során rendkívül archaikus település- és társadalomstruktúra tárult fel előttünk. A földrajzi és a társadalmi zártság legnagyobb mértékben Balatonhenyét, Monoszlót és Kékkutat jellemzi. Köveskál, Kővágóórs, Szentbékállá nyitottabb községek, azonban itt a református és evangélikus kisnemesi családok életét jellemzi a szigorú belső zártság. Az eddig vizsgált községekben általánosan a törzscsalád volt az uralkodó családtípus, de adataink vannak a nagycsalád átmeneti meglétére is. A három faluban bőséges anyagot gyűjtöttünk a családstruktúráról, a családi életéről, a rokoni kapcsolatokról, az erkölcsi életéről és a szókészletről, a szőlő- és borkultúráról, a gazdálkodás-formáról, a jogszokásokról, a rendkívül változatos és gazdag népi építészetről és a hitéletéről.

A tárgyi anyag gyűjtése során a Bakonyi Múzeum néprajzi gyűjteményének kiegészítésére is törekedtünk, elsősorban a gazdálkodás, a konyhaeszközök és a lakáskultúra körében.

Az eddigi terepmunkák során több mint 300 felvételt készítettünk a népi építészetről, a településről, a gazdálkodásról, a temető néprajza és a kapcsolatok témakörében. Magnetofon felvételeink negyven kazettán őrzik adatközlőnk visszaemlékezéseit a családi életéről és a jogszokásokról. Külön gyűjteményt képez a nyelvjárási anyag. XVIII–XIX. századi gazdag családi és egyházi levéltárakra, valamint XIX. század végi és XX. század eleji fényképanyagra bukkantunk.

A kutatás minden dokumentációja a Bakonyi Múzeum Néprajzi Adattárába ke-

rül. Évente kisebb közleményekből összeállítást nyújtunk a Veszprém megyei Múzeumok Közleményei számára, tudósításként a folyamatos munkáról. Ez évben adtuk le az első anyagközlést a karácsonyi szálláskeresésről, az állattartás szokincseről, a házassági kapcsolatokról, az erdőbirtokosságról, a kakasüetről, a korombíróról, a borértékesítés stájerországi kapcsolatairól, a XVIII–XIX. századi sírjelekről és az asszonyfarsangról. Horváth József lefordította Padányi Bíró Márton püspöknek az említett három községre vonatkozó Canonica visitatióját és közölte a lélekszám-összeírását. Veress D. Csaba a nagymultú köveskáli Györffy család egyik tagjának, Györffy Endre 1848-as honvédtisztnek ismertette katonai pályáját és közzétette 1848–49-ben írott naplóját.

A munkaközösség tagjainak egy csoportja Sebestyén Gyula síremlékénél

Lackovits Emőke felvétele

A köveskáli alsó temetőben nyugszik a nagy etnográfus, **Sebestyén Gyula**. Köveskáli gyűjtésünk során felkerestük és megkoszorúztuk a sírját, amelyet a jövőben is minden alkalommal megteszünk.

A helyszíni gyűjtőmunkát 1982. márciusától folytatjuk. Novemberig havi egy-egy hetet vizsgálódunk sorra a nyolc faluban.

Lackovits Emőke

Néprajzi kutatótábor az Ung-vidéken

A szlovákiai Ung-vidék népi kultúrája egészen mostanáig csaknem teljesen ismeretlen volt a néprajztudomány előtt. Az Ung-vidéki magyar falvak, települések történelmi jelentősége, emlékhelyei mellett csak a legutóbbi időben terelődött a figyelem a táj egyedülálló kulturális, néprajzi jellegzetességeire. A terület sajátos arculatát túlnyomórészt etnikai, földrajzi elhelyezkedésének, adottságainak köszönheti. Az Ung-hát a magyar nyelvterületen belül viszonylag elszigetelt egységet képvisel. A környező magyar vidékektől nyugatról egy beékelődő szlovák nyelvi nyúlvány, délről a magyar, keletről a szovjet államhatár, északról a magyar-szlovák nyelvhatár határolja. Ez a zárt-ság azonban viszonylag újabb keletű, jelenlegi állapotában a nyelvhatár lassú délebbre tolódásának, s századunk politikai változásainak eredménye.

1981 szeptember elején a CSEMADOK járási és központi szerveinek meghívására 11 fő részvételével néprajzi kutatótábort szerveztek a kelet-szlovákiai Ung-vidéken. A kutatásokban magyarországi etnográfusok valamint debreceni egyetemi hallgatók vettek részt. A tábor tíznapos időtartama során a gyűjtés súlypontja két falura, Szirénfalvára (Ptruksa) és Csicserre (Čičarovce) helyeződött. Ez idő alatt a következő témák tervszerű gyűjtése folyt. **Barna Gábor:** ünnepi szokások, római katolikus hagyományok; **Bartha Elek:** görögkatolikus vallási néprajz; **Bellon Tibor:** gazdálkodás; **Bődi Erzsébet:** táplálkozás; **Kotics József:** földművelés; **Magyar Márta:** állattartás; **Molnár Ágnes:** az emberi élet szokásai; **Nagy Molnár Miklós:** etnokulturális kapcsolatok; **Novák László:** település, építkezés, a temetők néprajza; **Tóth Judit:** társadalomnéprajz, református hitélet; **Zomborka Márta:** len- és kenderfeldolgozás.

A tábor résztvevőit esténként sorra felkeresték az érintett falvak és a járás vezető tisztségviselői, a nagykaposi termelőségvetkezet elnöke, valamint a CSEMADOK helyi és járási vezetői is. A gyűjtőmunka eredményességéhez sokban hozzájárult az ő áldozatos segítségük és őszinte érdeklődésük. Az elutazás előtt a tábor résztvevői a nagykaposi Erdélyi János Klub tagjai és a megjelent érdeklődők előtt nyilvánosan is beszámoltak a gyűjtés tapasztalatairól, s közösen megkoszorúzták Erdélyi János emléktábláját.

Az Ung-vidéki kutatások a tervek szerint az elkövetkező években tovább folytatódnak, s az eredmények folyamatosan publikálásra kerülnek.

Bartha Elek

ÚJABB KIADVÁNYOK

A TIT néprajzi kiadványai

A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Országos Néprajzi Választmánya 1968 óta közel harminc kiadványt jelentetett meg. A rotaprint eljárással készült, változó terjedelmű munkákkal elsősorban a néprajz iránt érdeklődő széles közönség számára nyújt sokoldalú tájékoztatást, de igyekszik az etnográfus szakemberek kezébe is olyan hasznos segédanyagot adni, amellyel jelentősen megkönnyíti az ismeretterjesztő előadások megtartását. Ezek a kiadványok egyben a tudományos ismeretterjesztés színvonalának emelését, közművelődési hatékonyságának növelését is szolgálják. Ezért is szükségesnek tartjuk a kiadványok jegyzékének közreadását. Az egyes munkák megtalálhatók a TIT Országos Központja Könyvtárában, az Országos Széchényi Könyvtárban, részben a Néprajzi Múzeum Könyvtárában, valamint a TIT budapesti és megyei szervezeténél.

Igaz Mária (szerk.): *Néprajzi tájékoztató*. Bp, 1968. 114 l.

Balassa Iván: *Néprajz*. Téma- és filmjegyzék. Bp, 1972. 167 l.

Filep Antal (szerk.): *Néprajz*. (Tanulmányok, társulati élet, krónika.) Bp, 1972. 182 l.

Filep Antal (összeáll.): *Néprajz*. (Előadások.) Bp, 1973. 102 l.

Balassa Iván: *Néprajzi alaptematika*. (2. javított és bővített kiadás) Bp, 1975. 187 l.

Filep Antal (szerk.): *Néprajzi előadások I–II*. Bp, 1975–1976. 124 l. illusztr.

Kósa László és Krupa András (szerk.): *Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia*. (Előadások) Békéscsaba, 1976. 440 l.

Varga Marianna és Szabó Mária Rózsa (szerk.): *Népművészeti Akadémia I*. Néprajzi előadások. Bp, 1976. 273 l.

Nagy Dezső: *Munkáshagyományok*. Tematika és filmjegyzék. Bp, 1976. 32 l.

Varga Marianna és Szabó Mária Rózsa (szerk.): *Népművészeti Akadémia II*. Néprajzi előadások. Bp, 1977. 263 l.

Kiss Mária: *A magyarországi délszlávok folklórkutatásának áttekintése*. Bp, 1977. 67 l. illusztr.

Nagy Dezső: *A magyar munkás színjátszás hagyományai*. Gyűjtési útmutató és előadás-vázlat. Bp, 1977. 36 l.

K. Csilléry Klára: *A magyar népművészet története*. Bp, 1978. 48 l.

Kovács Ágnes: *A népköltészet szemléltetése az ismeretterjesztésben*. Bp, 1978. 42 l. illusztr.

Kerecsényi Edit: *Zala megye néprajzi csoportjai*. Bp, 1979. 40 l. illusztr.

Fél Edit – Hofer Tamás: *Vázlat a matyókról*. Bp, 1979. 39 l.

Kriza Ildikó: *A magyar népballada*. Bp, 1979. 43 l. illusztr.

Krupa András: *A magyarországi szlovákok folklórkutatásának eredményei*. Bp, 1979. 95 l. illusztr.

Varga Marianna és M. Szabó Mária Rózsa (szerk.): *Népművészeti Akadémia III*. Néprajzi előadások. Bp, 1979. 198 l.

- K. Csilléry Klára: *A magyar népművészet története*. (2. javított kiadás) Bp, 1979. 48 l.
- Nagy Dezső: *Munkásfolklor 1918–19-ben*. In: *Művészeti és irodalmi élet 1918–19-ben*. Bp, 1979. 75–119. l.
- Ecsedy Csaba: *Hagyományosság és törzsiség a mai Fekete-Afrikában*. In: *Merre tart Fekete-Afrika?* Bp, 1980. 18–38. l.
- Varga Marianna és M. Szabó Mária Rózsa (szerk.): *Népi iparművészetünk időszerű kérdései I*. Bp, 1980. 158 l.
- Nagy Dezső: *A magyar agrárszocialista mozgalmak költészete (1890–1919)*. Bp, 1980. 80 l. illusztr.
- Barsi Ernő: „*Haj Rákóczi, Bercsényi...*” (*A sárospataki diákmelodárium*). In: *Borsodi Könyvtári Krónika III*. Miskolc, 1981. 113–151. l. illusztr.
- Eperjessy Ernő – Krupa András (szerk.): *A II. békéscsabai Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia előadásai 1–3*. Budapest–Békéscsaba, 1981. 754 l.
- Balassa Iván–Regdonné Bagi Mária: *Kétszáz néprajzi előadás vázlata*. Tematika, film- és irodalomjegyzék. Bp, 1981. 232 l.
- Manherz Károly: *A magyarországi német nemzetiség néprajzáról*. Bp, 1982. (megjelenés alatt)

Könyv a moldvai magyarokról

Ki nem fejezhető örömmel és tudományos nagybecsüléssel vesszük a kezünkbe Kós Károly, Szentimrei Judit és Nagy Jenő *Moldvai csángó népművészet* (Kriterion könyvkiadó, Bukarest 1981. 470 l.) c. munkáját. A távoli magyar népcsoport gazdag hagyományvilága bontakozik ki a kötetből. Kós Károly vázolja az erdélyi etnográfusok moldvai kutatómunkájának történetét. Elmondja, hogy munkájuk során mindjobban megismertek „a csángóság egész korábbi sorsát és életét tükröző sajátos tárgyi világgal, ennek esztétikai értékével, amelyet elsősorban hagyományos népművészetünk táji dialektusai közt egyedülálló egyszerűsége és nyíltsága jellemez. Nincsenek e népművészetnek a valóságot, az eredeti értelmet eltakaró sallangjai.” Természetesen Kós Károly tágabban értelmezi a népművészetet s ezért megismertet az építkezés, település sajátosságaival, a telekformákkal. Bemutatja a lakásbelsőt, a tűzhelyeket, a fazekasságot. Szentimrei Judit a szöttesek, varrások-hízmések, Nagy Jenő az öltözet világába vezet el bennünket. Mindhárom kitűnő kutató a földhöz és a történelemhez kötött népi hagyományvilágnak olyan gazdagságát tárja elénk, amely páratlan a magyar néprajzi irodalomban. A könyv minden oldala a moldvai magyarok történetének építőköve is. A szerzők munkája bizonyítja, hogy a hagyományanyag lényegének felismerése a moldvai magyar népelet etnikumot kifejező arculatához tartozik. Kós Károlyék módszere a nép iránti hűségből fakadó kutatói vágy, amellyel felszínre tudták hozni a tárgyakban, szöttesekben, viseletdarabokban is visszatükröző csángó múltat és jelent. Ma amikor szocialista hazánktól idegen, gyakran azt önkéntesen elhagyott kutatókkal tanítatjuk magunkat – a moldvai csángókról írt könyv azt tanúsítja, hogy eredményesebben járhatnánk a kolozsváriak néprajzi iskolájába. A szerzők könyvét kitűnő rajzok, fényképek, bibliográfia, szójegyzék egészíti ki, de értékét nem ez a rövid ismertetés jelzi, ha-

nem az a tény, hogy évszázadok számára íródott olyan népi csoportunkról, amely nyelvének és történeti tudatának, hagyományainak bizonytalanságával indul a következő évszázadok felé.

Gunda Béla

A magyar nép tudósa

A fenti címmel jelentette meg a Györffy István Nagykun Múzeum névadója születésének 90. évfordulója alkalmából, 1974-ben rendezett emlékülés előadásait. A Belton Tibor által szerkesztett kötet a Nagykunsági füzetek 3. számaként jelent meg (Karcag, 1980. 112 l.). A 14 írást közreadó kiadványt örömmel fogadjuk, mert új szemponatokkal és adatokkal gyarapítja nagy etnográfusunk emberi, tudósi portréját, és hasznos hozzájárulást nyújt egy mindmáig hiányzó, egyre nélkülözhetetlenebb részletes életrajzi feldolgozáshoz.

A kötetben közölt előadások egy része elsősorban az emlékezésből merítve idéz meg kevésbé ismert adatokat Györffy István életútjáról, másik csoportja viszont Györffy tudományos munkásságának fontosabb témaköreit, tematikai egységeit valamint tudományszervező, kultúrpolitikai tevékenységét veszi vizsgálat alá. A kötetet Illyés Gyula: *A magyar nép tudósa* című meglehangú megemlékezése zárja, amely 1939-ben a Nyugatban jelent meg először, és amely címét kölcsönzi ennek a figyelemre méltó, értékes kiadványnak.

Selmeczi Kovács Attila

Borús Rózsa: Topolya népszokásai. Újvidék, 1981. 186 l.

A jugoszláviai magyar folklórkutatás újabb fontos kötettel jelentkezett. Jung Károly jeles gombosi szokásmonográfiája után **Borús Rózsa** Topolya népszokásait dolgozta fel. A kötet egyrészt a kalendáris szokásokat, másrészt a családi élet hagyományait dolgozta fel körültekintő alapossggal. A szerző, aki maga is topolyai a résztvevő megfigyelő szemével látatja az ünnepeket, az ünnepi szokásokat, valamint a hétköznapi szokásszerű viselkedési mintáit, formáit. A munkának nagy érdeme, hogy nemcsak a közismert, „látványos” cselekményeket írja le, hanem pontosan rögzíti a kevésbé feltűnő, de funkcionális szempontból gyakran sokkal fontosabb szabályokat, előírásokat, tilalmakat is. A szerző ebben a munkájában nem vállalkozott a bemutatott anyag elemzésére, a párhuzamok felvázolására. Ennek ellenére a leírás igen értékes anyaghoz juttatta a szokáskutatókat, gazdagította a jugoszláviai magyarság folklórával kapcsolatos ismereteinket. Reméljük és bízunk benne, hogy folytatódni fog e munkák sorozata, s a lokális vonatkozású, illetve összefoglaló tanulmányok mindinkább megvilágítják az itteni magyarság szokásrendszerének sajátosságait, jellemzőit.

Niedermüller Péter

Megjelent az Ethnographia újabb mutatója

Régi kíváncsúnak tett eleget az Akadémiai Kiadó, amikor a Magyar Néprajzi Társaság folyóirata, az Ethnographia utóbbi 30 évfolyamának (1940–1969-ig terjedő időszaknak) *Mutatóját* megjelentette (Budapest, 1982. 374 l.). A terjedelmes kiadvány anyagát **Tátrai Zsuzsanna** állította össze, követve a **Szendrey Zsigmond** által az előző ötven évfolyam mutatójának beosztását. Az első egység a folyóiratban megjelent írások szerzők szerint közreadott jegyzékéből áll, ezt követi az ismertetett munkák hasonló rendszerezése, ami a korábbi mutatóhoz képest újdonságnak számít, végezetül a legterjedelmesebb rész: a részletes tárgymutató következik. Ez utóbbi alfabetikus részletes bontásban tartalmazza a tárgyszavakon kívül a fogalom-, személynév és földrajzinév anyagot is.

A gondosan szerkesztett újabb *Mutató* nemcsak nélkülözhetetlen segédeszközt jelent a nagymúltú néprajzi folyóiratunk tartalmi áttekintéséhez, hanem – az előzőhöz kapcsolódva – immár nyolcvan esztendő néprajzkutatásának eredményeiről, fel dolgozómunkájának arányairól is tájékoztatást nyújt.

Selmeczi Kovács Attila

Néprajzi dolgozatok Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből

A miskolci Herman Ottó Múzeum Néprajzi Kiadványai XII. köteteként – **Viga Gyula** szerkesztésében – jelent meg ez az önkéntes néprajzi gyűjtők tanulmányait tartalmazó könyvecske. A szerény formátum ellenére több olyan írást találunk a kötetben, amely általánosabb érdeklődésre is számot tarthat. Említsük meg az Ózd régi települési képével, a tiszai hajózással és a hajóépítés szakszókincsével, vagy a telkibányai református temető pontos leírásával, az ózdi vasgyár munkásainak táplálkozási szokásaival foglalkozó írásokat. Emellett több dolgozat foglalkozik a földműveléssel, a családi élet szokásaival (keresztelő, családi nevelés), illetve a népi építkezéssel. Az egyes tanulmányok persze elsősorban az adott terület iránt érdeklődő kutatók figyelmére tarthatnak igényt, noha esetenként megfelelő összehasonlítási alapot jelentenek más vidékekről származó adatok értelmezésekor is. Úgy tűnik, hogy a Herman Ottó Múzeum által rendszeresen kiírt Istvánffy Gyula gyűjtőpályázat eredményei mára már a megyehatáron túlmutatva, szélesebb érdeklődést keltenek. Ez a tény mindenképpen folytatásra kell hogy buzdítsa az önkéntes gyűjtőket, de a múzeum munkatársait is.

Niedermüller Péter

IN MEMORIAM

K. Kovács Péter
(1912–1981)

A néprajztudomány kiemelkedő szervező egyéniségét veszítette el K. Kovács Péter távozásával. A Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárában kifejtett közel negyed százados tudatos szervező munkája eredményeként a kéziratári anyag húszszorosára gyarapodott, és ez a rendkívül jelentős gyűjtemény az ő rendszerezése nyomán vált a szakkutatás mind nélkülözhetetlenebb adatforrásává, tudományos bázisává. E nagyszabású gyűjtő- és szervezőmunka nélkül szinte megvalósíthatatlan lenne az egész tudományterület átfogó újabb nagy néprajzi szintézis elkészítése.

K. Kovács Péter ugyan nem készült etnográfusnak, noha a Hortobágy melléki szülői ház gazdag néprajzi ismeretekkel bocsátotta útjára. A tiszacsegei gyermekévek, a balmazújvárosi és debreceni középiskola után a budapesti egyetemen műszaki- és közgazdaságtudományi tanulmányokat folytatott, ami mellett földrajzi és néprajzi előadásokat is látogatott. Egyetemi doktori disszertációját gazdaságföldrajzból írta, de szigorlatának melléktárgyaként a néprajzot választotta. A néprajztudománnyal tulajdonképpen 1949-től került szorosabb kapcsolatba, amikor belépett a Néprajzi Múzeum kötelekébe, ahol muzeológusként, majd az Adattár osztályvezetőjeként dolgozott nyugdíjazásáig, 1973-ig. Közel negyedszázados múzeumi tevékenységének legjelentősebb eredménye az Ethnológiai Adattár tudományos bázissá fejlesztése. Nagy érdeme, hogy számos nagyértékű hagyatékot szerzett meg a gyűjtemény számára, megszervezte a folyamatos anyaggyűjtést és a mintaszerű archíválást.

Tudományos munkásságának súlyát nem írásainak száma, hanem feldolgozásainak kiérleltsége, hézagpótló jelentősége mutatja. Nem tartozott a sokat publikáló kutatók közé. Témáit hosszasan érlelte, míg formába öntötte. De ezek a munkák rendkívüli alaposágról, éles megfigyelésről, sokrétű tudásról tanúskodnak. Érdeklődésének homlokterében a pásztorkodás, az állattartás problémaköre állt, melyről utolérhetőenül gazdag ismeretekkel rendelkezett, hiszen régi pásztorcsaládból származott. A néprajzi szakfolyóiratokban közreadott cikkeit többnyire a szakkutatás figyelmét elkerülő témakörökből merítette. Pl. *A falu tehene* című tanulmányában (Néprajzi Értesítő XXXVIII. 1956. 277–302. l.) az árutermelő szarvasmarhatartásról és a paraszti szakismeretekről nyújtott új szempontú adatokat. Különösen érdekelte a jószág betanításának kérdése (*A járó-, vonó- és fejtő jószág betanítása Tiszacsegén*. Ethnographia LXII. 1951. 370–395. l.), valamint a borjúnevelés nagy hagyományú paraszti gyakorlata. Erről megjelent számottevő írása: *Szabados borjú (A borjúnevelés és összefüggéseinek kérdéséhez)*. Ethnographia LXIX. 1958. 261–270. l. Foglalkoztatta az alföldi pásztorvisélet néhány részproblémája is. Sajnálatos módon számos írása – szinte nyomdakész állapotban – kéziratban maradt. Ezek többsége szintén érdeklődésre számot tartó témakört ölel fel, mint pl. az egyes kupecközpontokról, a különböző kupectípusokról, a béresek életéről, munkájáról, a tinó- és ökörszoktató eszközökről, vagy a

szarvhajlítás és egyenesítés hagyományos módjairól szóló tanulmányai. Ezen írások megjelentetésével szaktudományunk méltóképpen róhatná le kegyeletét K. Kovács Péter közhasznú munkássága előtt.

Selmeczi Kovács Attila

Schmidt Leopold
(1912–1981)

1982. december 12-én súlyos betegség után elhunyt Schmidt Leopold a bécsi Néprajzi Társaság elnöke, az Osztrák Néprajzi Múzeum nyugalmazott igazgatója, az Osztrák Tudományos Akadémia tagja. Schmidt Leopold az osztrák és az európai néprajztudomány egyik legsokoldalúbb, a tudományszervezésben, a muzeológiai tevékenység terén s a tudományos munkában élenjáró alakja volt. 1946-tól mint magántanár, majd 1959-től mint rendkívüli tanár részt vett az egyetemi oktatásban is. Az Österreichische Zeitschrift für Volkskunde, a Jahrbuch des Österreichischen Volksliedwerkes kötetei s más kiadványok kiemelkedő szerkesztői munkájáról tanúskodnak. Ő hívta életre az Osztrák Tudományos Akadémia mellett a városi és munkás néprajzzal foglalkozó Institut für Gegenwartsvolkskunde-t. Munkásságát számos osztrák és külföldi díjjal jutalmazták. Így pl. 1977-ben megkapta a marburgi egyetem Grimm-testvérek kitüntetését. Külföldi tudományos társaságok hosszú sora választotta levelező és tiszteleti tagjai sorába. Schmidt Leopold egyike volt az utolsó egyéni kutatóknak, akik képesek voltak áttekinteni a néprajz széles területét. Tudományos kutatásainak szinte nem volt horizontja. Schmidt Leopold maradandót alkotott a népi színjátékok, a mondák és mesék, a népdal és népszokások, a népművészet és a tárgyi javak kutatása terén. A népi műveltséget a maga egészében látta minden Janus-arcával egyetemben. Rendkívül tájékozott volt a korábbi századok ikonográfiai anyagában. Amikor 1934-ben megírta a német karácsonyi játékok formatörténetéről doktori értekezését, már akkor kiemelkedő irodalomtörténeti és képzőművészeti ismeretekről tett tanúbizonyságot s a különböző diszciplínák eredményeit egyetlen tudománnyá tudta ötvözni. Még csak megközelítőleg sem tudom számbavenni munkásságának eredményeit, hiszen 1977-ben – Kretzenbacher Leopold méltató bevezetésével – megjelent bibliográfiája 3678 tételt sorol fel s ez azóta legalább ezerrel emelkedett. Már 1940-ben megírja *Wiener Volkskunde* c. munkáját, amely iránymutató a városi néprajz, a munkáséletmód tanulmányozásához. 1951-ben publikálja az osztrák néprajz történetéről szóló klasszikus kézikönyvét (*Geschichte der österreichischen Volkskunde*). Feltűnést keltett *Gestaltheiligkeit im bäuerlichen Arbeitsmythos* (1952) c. munkája, amelyben kifejti, hogy a sarlók alakja mitikus képzeteket is megőrzött. Riedl Norberttel közösen bemutatja a soproni múzeumigazgató Bunker J. R. gyűjteményét (*Die Johann R. Bunker-Sammlung zur Sachvolkskunde des mittleren Burgenlandes*, 1955). De más fontos, a Dunántúl néprajzához is kapcsolódó burgenlandi publikációi is vannak (*Burgenländische Volkskunde 1951–1955, Die Entdeckung des Burgenlandes im Biedermeier*). Számos munkájában iránynt mutatott a modern népmese, monda és népdalkutatáshoz (*Die Volkserzählung*).

Märchen, Sage, Legende, Schwank, 1963; *Volks Glaube und Volksbrauch*. Gestalten, Gebilde, Gebären, 1966; *Volks gesang und Volkslied*. Proben und Probleme, 1970). A modern európai néprajzi kézikönyvek egyike *Volkskunde der Niederösterreich* I–III. (1966, 1972, 1974) c. könyve. Magyar néprajzi kiadványokról számtalan könyvismeretet írt s munkatársa volt a felsőmagyarországi német színjátékokról írt munkának (Ernyey S. – Karsai G.: *Deutsche Volksschauspiele aus den oberungarischen Bergstädten*, Bd. II. 1938.). Mindig örömmel töltött el Schmidt Leopoldhoz fűződő tudományos kapcsolatomban. Bécsben számtalanszor érezhettem rokonszenves gesztusait. Tanúja lehettem, hogy milyen figyelmesen foglalkozott magyar néprajzi munkákkal, mint Györffy István *Cifraszűr*ével, Kós Károly könyveivel, Paládi-Kovács Attila szénagazdálkodási munkájával. Én adtam kezébe a *Magyar Néprajzi Lexikon* első kötetét, amit azután az *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde*-ban ismertetett. Örülök annak, hogy a *Műveltség és Hagyomány* XIII–XIV. kötetében egy tanulmányával megismertette. Schmidt Leopold haláláig fáradhatatlanul dolgozott, s távozásával nemcsak az osztrák, hanem az európai néprajztudományban betölthetetlen űr maradt hátra. Számtalan munkája a népi műveltség humanista szellemben feldolgozott remekműve, amely mindig tiszteletet ébreszt személye és az osztrák néprajzi kutatás iránt.

Gunda Béla

TARTALOM

Társasági hírek	1
Tudományos tanácskozások	10
Személyi hírek	21
Múzeumi hírek	23
Néprajz az egyetemeken	30
Kutatóink életéből	36
Kisebb hírek	39
Kutatómunka	43
Újabb kiadványok	47
In memoriam	51

NÉPRAJZI HÍREK

ETNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN

Informationsheft der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft

Schriftleiter:

Imre Gráfik

Attila Selmeczi Kovács

1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12. Ungarn

**Die Zeitschrift informiert Sie über
das Programm der Ungarischen
Ethnographischen Gesellschaft,
die ethnographischen Forschungen,
Forscher und Ausstellungen,
volkskundliche Dokumentationen,
angewandte Volkskunde
in Ungarn.**